НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА
на тему:

«Розвиток страхового ринку в Україні»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студентка групи Ф-20.04/2 _____ (підпис) Фесан Ольга Андріївна

Науковий керівник _____ (підпис) к.е.н., доцент Богріновцева Л.М.

Робота допущена до захисту _____ (підпис) д.е.н., професор Бондарук Т.Г.

Київ 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***бакалавр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«18» жовтня 2023 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Фесан Ольги Андріївни

1. Тема роботи: Розвиток страхового ринку в Україні
керівник роботи: к.е.н., доцент Богріновцева Л.М.
затверджена наказом по Академії від «18» жовтня 2023 р. № 385/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2024 р.
3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти України, офіційні публікації і матеріали Національного банку України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, а також здобуті наукові факти і статистичні дані, що відображають діяльність у сфері функціонування страхового ринку України.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретичні аспекти розвитку страхового ринку;
2) оцінка сучасного стану функціонування страхового ринку України;
3) напрями оптимізації розвитку страхового ринку України.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.
6. Дата видачі завдання 27 жовтня 2023 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	18.10.2023	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2023	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	13.11.2023	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	04.12.2023	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	25.12.2023	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	22.01.2024	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	26.02.2024	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	25.03.2024	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	22.04.2024	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	01.05.2024	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	20.05.2024	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2024	Виконано

Студент_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ к.е.н., доцент Богріновцева Л.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП……5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ……...……..8

1.1. Сутність та особливості функціонування страхового ринку…….8

1.2. Етапи формування страхового ринку України та його державне регулювання……...16

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.……...……..25

2.1. Аналіз основних показників розвитку страхового ринку України…….25

2.2. Оцінка інвестиційної діяльності страхових компаній як основних суб'єктів страхового ринку……...36

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ……..42

3.1. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні…….……42

3.2. Шляхи вдосконалення розвитку вітчизняного страхового ринку……..47

ВИСНОВКИ……..53

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….57

ДОДАТКИ……...…...61

ВСТУП

Актуальність теми. Страхування, як об’єктивно необхідний елемент ринкової економіки, відновлює порушені майнові права та інтереси у разі заподіяння шкоди внаслідок пожежі, стихійного лиха, техногенних аварій, дорожньо-транспортних пригод та інших непередбачених обставин. Страхування не тільки зменшує тягар компенсаційних витрат у разі настання страхового випадку, а й значною мірою сприяє зміцненню фінансової системи країни та є ефективним засобом накопичення коштів.

Незважаючи на складність створення національного страхового ринку, обсяг операцій страхового бізнесу має позитивну динаміку. Водночас громадяни не володіють достатньою інформацією про деталі сфери страхування, про те, як взагалі працює страховий ринок, які страхові компанії є більш надійними у наданні тих чи інших страхових послуг.

Разом з тим, сучасний стан страхового ринку України не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового ринку. Формування і ефективний розвиток вітчизняного страхового ринку потребує впровадження процесів цифровізації (діджиталізації), а саме розробки ефективної політики для забезпечення страхової діяльності як вітчизняних, так і іноземних страховиків, перестраховиків та створення розвиненої платоспроможної системи страхування.

Тому необхідним є дослідження питань, в якому стані зараз знаходиться страховий ринок, чи є позитивний рух у бік просування страхових послуг серед населення та які існують сучасні тренди розвитку страхового ринку України в умовах сьогодення.

Ступінь розробленості проблеми. Характеристика та дослідження розвитку страхового ринку були висвітлені у роботах таких вітчизняних авторів, як Т. А. Говорушко, В. Д. Базилевич, О. В. Олійник, Г. О. Нагаєва, В. І. Фисун, О. О. Сосновська, В. І. Криленко, .а також у публікаціях і звітах Національного

банку України, даних спеціалізованих інтернет-журналів «Forinsurer».

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів, а також виявлення сучасних проблем та обґрунтування напрямів вдосконалення розвитку страхового ринку України.

Для досягнення поставленої мети при написанні кваліфікаційної роботи виділено наступні *завдання:*

- дослідити сутність та особливості функціонування страхового ринку;
- охарактеризувати етапи формування страхового ринку України та розглянути особливості його державного регулювання;
- проаналізувати основні показники розвитку страхового ринку України;
- оцінити інвестиційну діяльність страхових компаній як основних суб'єктів страхового ринку;
- виявити наявні проблеми розвитку страхового ринку в Україні;
- визначити шляхи вдосконалення вітчизняного страхового ринку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі функціонування страхового ринку.

Предметом дослідження є розвиток страхового ринку в Україні.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи дослідження: у першому розділі – теоретичний аналіз, метод узагальнення, метод порівняння для дослідження сутності поняття «страховий ринок» і виокремлення етапів формування страхового ринку України; у другому розділі було застосовано статистичний і графічний метод для аналізу та порівняння ілюстративного наведення статистичних даних страхового ринку України та оцінки інвестиційної діяльності страхових компаній; у третьому розділі в процесі визначення проблемних питань та перспективних напрямів розвитку вітчизняного страхового ринку використовувалися методи узагальнення, наукової абстракції тощо.

Практичне значення кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у тому, що результати дослідження можуть використовуватися професійними учасниками

страхового ринку для підвищення ефективності власної діяльності, інвесторами, споживачами страхових послуг, а також регулятором для забезпечення ефективного функціонування вітчизняного страхового ринку загалом.

Інформаційна база дослідження. У роботі використано публікації вітчизняних науковців, підручники, аналітичні видання Національного банку України, законодавчі та нормативно-правові акти, Постанови та дані спеціалізованих інтернет-видань.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 41 найменування та 1 додатка. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки, містить 5 таблиць і 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

1.1. Сутність та особливості функціонування страхового ринку

Страхування має вирішальне значення для управління ризиками та невизначеностями в житті та бізнесі. Воно забезпечує фінансовий захист у разі нещасних випадків, стихійних лих або хвороби. Розподіляючи ризик між багатьма страхувальниками, страхування допомагає створити стабільність і стійкість. Воно також стимулює економічний розвиток, підтримуючи інвестиції та підприємництво, оскільки люди охочіше йдуть на ризики, маючи захист. Більше того, воно сприяє до відповідальних дій та ефективних методів управління ризиками, що, в свою чергу, зменшує ймовірність та серйозність негативних інцидентів. А отже, страхування відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, пропонуючи відчуття безпеки та сприяючи розвитку, захищаючи від невідомого у невизначеному світі.

Вітчизняні науковці формулюють різні визначення до поняття страхового ринку. Розглянемо деяких з них.

Т. А. Говорушко розглядала страховий ринок як «динамічну, складну, багатофакторну, відповідним чином структуровану систему, яка реально функціонує, а отже, відбувається постійна взаємодія усіх складових страхового ринку, який можна розглядати як єдність внутрішньо організованої системи та зовнішнього стосовно до цієї системи» [9].

В. Д. Базилевич визначає страховий ринок, як «сферу фінансового ринку, де об’єктом купівлі продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього» [5].

Також, О.В. Олійник, Г.О. Нагаєва трактують страховий ринок як «складову ринку фінансових послуг, сфера діяльності учасників страхового ринку для надання і одержання страхових послуг. Страховий ринок можна розглядати також як систему організації грошових відносин із формування й

розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства за допомогою системи страхових організацій, що беруть участь у наданні страхових послуг» [16].

Головним чинником функціонування страхових ринків є наявність суспільної потреби в виконавцях страхових послуг, здатних задовольнити ці потреби. Суб'єкти цього суспільства в страховому ринку вказані у рисунку 1.1.

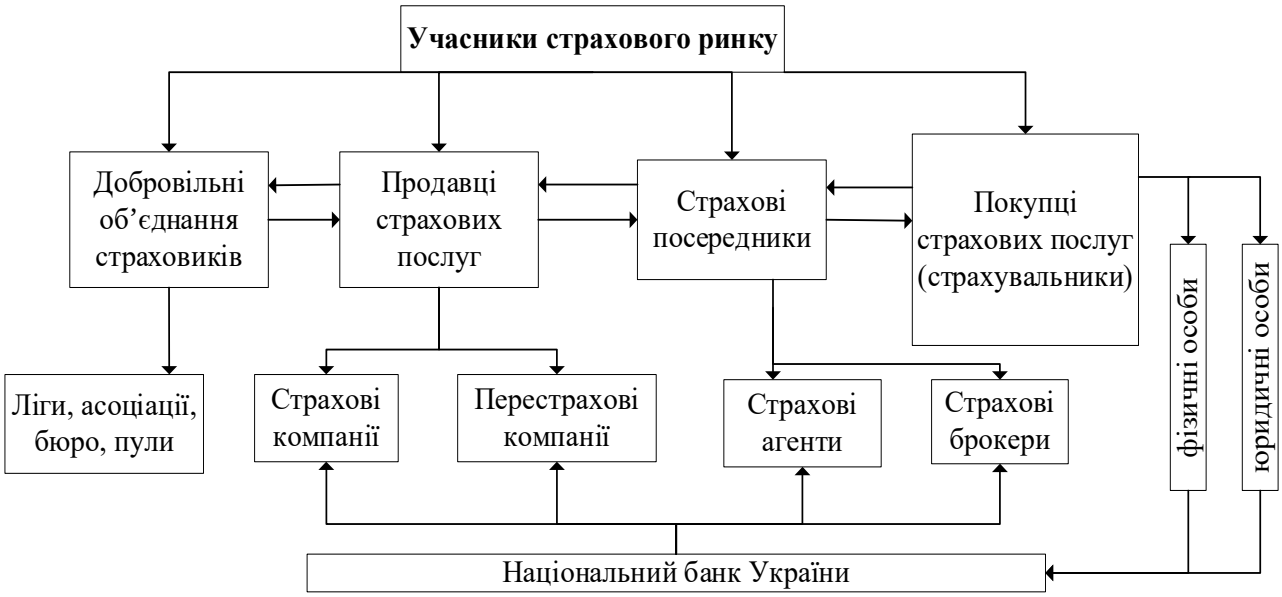

Рис. 1.1. Учасники страхового ринку

Джерело: [37]

Відносини між суб'єктами на ринку залежать від рівня розвитку інфраструктури. Цю інфраструктуру слід розглядати як складну систему, основною метою якої є підтримка відносин між учасниками ринку, включаючи продавців, покупців і посередників, в упорядкованому вигляді. Покупцем страхових послуг є страхувальник, тобто юридична особа або фізична особа з юридичними повноваженнями, яка укладає договір страхування зі страховою компанією або здійснює страхування відповідно до законодавства України. Продавцями страхових послуг є (рис. 1.2):

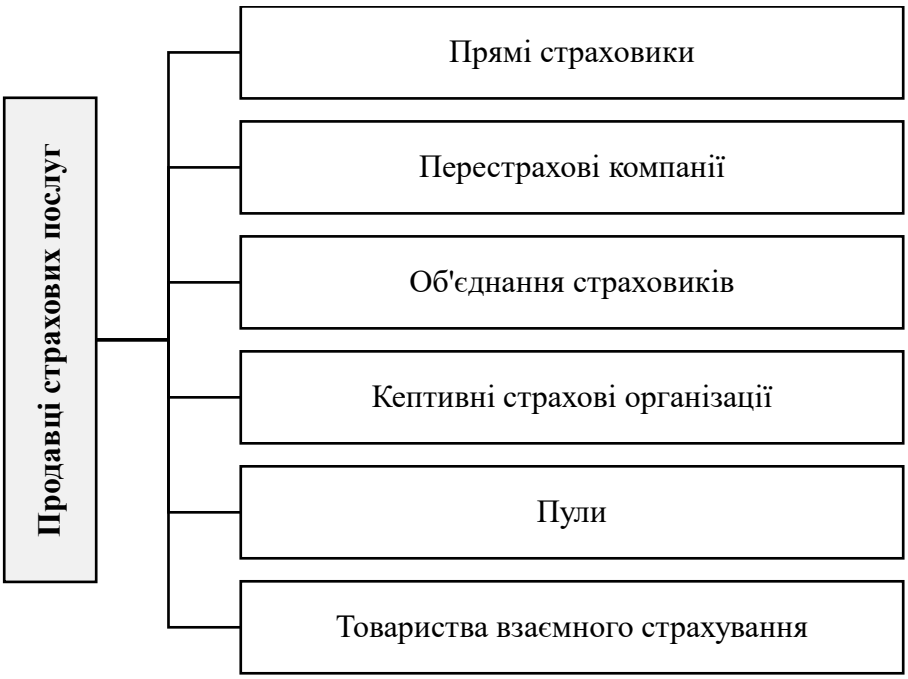

Рис. 1.2. Продавці страхових послуг

Джерело: побудовано автором за даними [32]

1) Прямі страховики – страхові організації, які укладають договори страхування зі страховими компаніями;

2) Перестрахові компанії – перестраховують об'єкти, що вже застраховані. В такому випадку ризик перерозподіляється між різними страховими компаніями, в тому числі міжнародними;

3) Об'єднання страховиків – союзи, блоки або органи страховиків, метою яких є координація їх діяльності, захист інтересів своїх учасників та реалізація спільних програм за умови, що їх діяльність не суперечить закону (в Україні існують такі об'єднання: Ліга страхових союзів України; Моторне (транспортне) страхове бюро України; Авіаційне страхове бюро України, Морське страхове товариство України).

4) Кептивні страхові організації – акціонерні організації, які обслуговують колективні страхові інтереси своїх засновників, а також самостійних суб'єктів, що входять до системи об'єднаних інтересів або великих фінансово-промислових груп;

5) Пули – форма організації страхової або перестрахувальної компанії, яка

здійснює страхування спеціальних ризиків (ядерних, військових, авіаційних) на засадах солідарної відповідальності усіх учасників;

6) Товариства взаємного страхування – некомерційні організації, створені на основі добровільних угод між юридичними та фізичними особами з метою захисту майнових прав шляхом страхування [32].

Не менш важливими є функції страхового ринку (рис. 1.3), які взаємопов'язані та взаємодіють між собою, забезпечуючи функціонування страхового ринку як цілісної системи, а також захищають фінансові інтереси як індивідуальних осіб, так і підприємств.

Рис. 1.3. Функції страхового ринку

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Отже, функціями страхового ринку є:

- організація страхового захисту: страховий ринок надає фінансову допомогу тим, хто зазнав збитків внаслідок непередбачуваних ситуацій, і досягається завдяки продажу страхових полісів, які визначають умови та обсяги виплат у разі настання страхового випадку;
- акумуляція фінансових ресурсів: завдяки страховим внескам, які сплачують клієнти, на ринку накопичуються значні суми коштів. Ці гроші далі інвестуються для отримання прибутку, який використовується для виплат страхових сум та покриття інших витрат страховика;
- забезпечення зустрічі страхувальника та страховика: страховий ринок є посередником між тим, хто хоче захистити себе від ризиків, та тим, хто готовий взяти ці ризики на себе за певну плату.

Структура страхового ринку (рис. 1.4) характеризується поділом на: інституційну, територіальну, галузеву та організаційні будови.

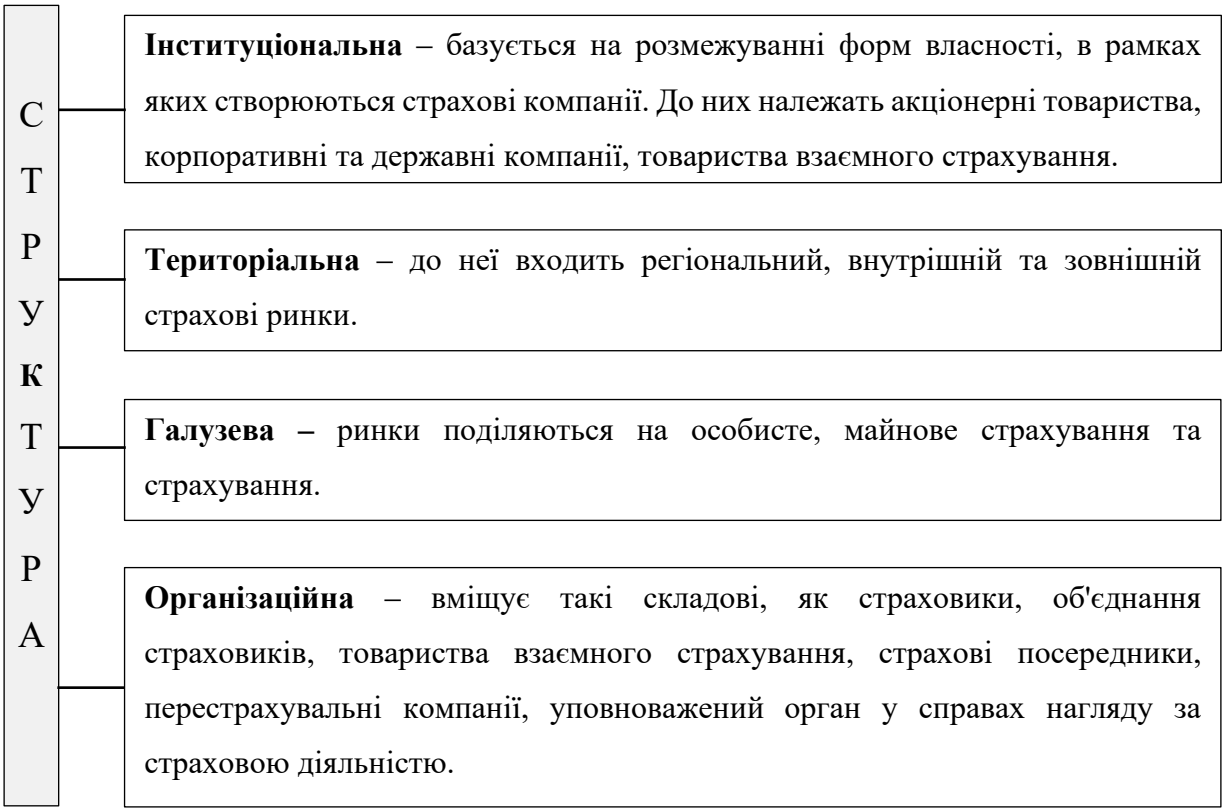

Рис. 1.4. Структура страхового ринку

Джерело: [37]

Зазвичай, для того, щоб проаналізувати стан і перспективу страхового ринку, його характеризують такими показниками, як:

- кількість страхових компаній;
- кількість страхових продуктів;
- кількість підписаних страхових договорів;
- обсяг зібраних страхових платежів;
- обсяг страхових виплат;
- розмір активів, в тому числі репрезентовані на математичних та технічних страхових резервах;
- сукупний власний капітал страхових компаній, статутний капітал, середній статутний капітал на страхову компанію;

- структурою страхових платежів;
- місткість страхового сегмента ринку;
- концентрованістю ринку;
- розмір страхових премій за регіонами та міжнародними страховими ринками [16].

Такі показники дають в повній мірі дослідити основні числові показники в середині страхового ринку, а також проаналізувати його в майбутній перспективі.

Розгляд процесу становлення ринку страхових послуг в Україні варто здійснювати через закони ринку, таких як попит і пропозицію в контексті соціально-економічного розвитку України.

За своїм станом попиту страховий ринок поділяється на насичений та ненасичений [14]. На попит страхових послуг впливає низка факторів, які можна поділити на дві групи: соціально-економічні та природно-кліматичні.

1. Соціально-економічні фактори:

а) Кількість населення та сезонність міграції в певному регіоні. Зростання чисельності населення, як правило, призводить до збільшення попиту на страхові послуги, адже з ним зростає і кількість потенційних страхувальників. Сезонні міграції населення також можуть впливати на попит на певні види страхування, наприклад, на туристичне страхування.

б) У регіоні присутні виробництва з підвищеним рівнем небезпеки. Такі суб’єкти господарювання частіше стикаються з настанням страхових випадків, що зумовлює зростання попиту на страхування цивільної відповідальності, страхування майна від вогню, вибухів та інших ризиків.

в) Кількість промисловості та підприємств в регіоні. Великі промислові підприємства, як правило, мають власні страхові програми, але й малі та середні підприємства також дедалі частіше звертаються до послуг страхових компаній.

г) Перевага певного виду транспортну та інфраструктури в регіоні. Зростання популярності того чи іншого виду транспорту веде до збільшення кількості транспортних засобів на дорогах, що, в свою чергу, призводить до

зростання ризиків ДТП і, відповідно, до зростання попиту на автоцивільне страхування.

г) Розвиток місцевих кредитних ринків. Зростання обсягів кредитування сприяє збільшенню попиту на кредитне страхування.

д) Рівень страхової культури серед регіону. Рівень обізнаності населення про переваги страхування та його готовність користуватися страховими послугами значно впливає на попит.

е) Присутність ефективної страхової реклами. Професійна рекламна кампанія може значно підвищити поінформованість населення про страхові послуги та їхні переваги, що може призвести до зростання попиту.

2. Природно-кліматичні фактори:

а) Кліматичні й ландшафтні ризики регіону. Регіони з несприятливими кліматичними умовами характеризуються вищим попитом на страхування майна від стихійних лих.

б) Наявність у регіоні розвиненого туристичного бізнесу, які входять активні види відпочинку. Розвиток активного туризму веде до зростання попиту на страхування від нещасних випадків та на медичне страхування.

Важливо зазначити, що всі ці фактори взаємопов'язані та впливають один на одного. Наприклад, зростання чисельності населення може призвести до розвитку транспортної інфраструктури, що, в свою чергу, може призвести до зростання ризиків ДТП і, відповідно, до зростання попиту на автоцивільне страхування.

На пропозицію страхових послуг в регіоні впливає низка факторів, які можна умовно поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні.

1. Внутрішні фактори:

а) Кількість страхових компаній та структурних підрозділів страховиків, котрі діють у регіоні. Чим більше страхових компаній працює в регіоні, тим більша конкуренція між ними, що може призвести до розширення спектра пропонованих страхових послуг, зниження цін на страхування та покращення якості обслуговування клієнтів.

б) Розвиненість регіональної агентської мережі страхових компаній і їх структурних підрозділів. Широка мережа агентів та представників страхових компаній полегшує доступ потенційних страхувальників до страхових послуг, що може стимулювати зростання попиту на страхування.

в) Існування в регіоні кваліфікованих страхових брокерів. Страхові брокери допомагають страхувальникам підібрати оптимальний варіант страхування з урахуванням їхніх потреб та бюджету, що може сприяти зростанню популярності страхових послуг.

г) Страхові компанії розробляють регіональні плани та їх реалізацію для окремих видів страхових послуг. Регіональні програми можуть враховувати специфічні потреби та ризики жителів регіону, що робить страхування більш доступним та привабливим.

г) Страхові компанії в цьому регіоні мають достатньо кваліфікованих кадрів. Професійний персонал є запорукою якісного обслуговування клієнтів, що може підвищити довіру до страхових компаній та стимулювати попит на їхні послуги.

д) Страхові компанії здійснюють ефективний страховий маркетинг, спрямований на пошук нових каналів реалізації страхових послуг у регіоні. Використання сучасних маркетингових інструментів та каналів комунікації може допомогти страховим компаніям охопити ширшу аудиторію потенційних клієнтів та запропонувати їм свої послуги.

е) Диверсифікація страхових послуг. Розширення спектра пропонованих страхових продуктів дає можливість страховим компаніям задовольнити потреби більшої кількості клієнтів, що може призвести до зростання обсягів продажів.

2. Зовнішні фактори:

а) Зміни у законодавстві, що регулює діяльність страхового ринку. Зміни законодавства можуть як стимулювати, так і стримувати розвиток страхового ринку в регіоні.

б) Економічна ситуація в країні та регіоні. Зростання економіки, як правило, призводить до зростання попиту на страхування, а економічний спад може мати протилежний ефект.

в) Рівень конкуренції на страховому ринку. Високий рівень конкуренції змушує страхові компанії постійно вдосконалювати свої продукти та послуги, що може призвести до покращення якості страхування для клієнтів.

Тому, страхові ринки є невід'ємною частиною сучасної економіки і слугують для фінансового захисту фізичних та юридичних осіб від непередбачуваних ризиків. Існування страхових ринків допомагає зменшити фінансове навантаження у разі настання страхових випадків і сприяє стабілізації економічної системи. Крім того, страхові ринки стимулюють інвестиційну діяльність і допомагають збільшити виробничий потенціал, сприяючи загальному економічному зростанню.

1.2. Етапи формування страхового ринку України та його державне регулювання

Формування страхового ринку та його ефективне регулювання на державному рівні відіграють важливу роль у стабілізації фінансової системи країни та забезпеченні захисту інтересів страхових учасників. Надійність та ефективність страхового ринку мають прямий вплив на економічний розвиток, забезпечуючи підтримку підприємництва та інвестиційної активності. Крім того, належне державне регулювання допомагає запобігти ризикам системних криз та забезпечує сталість фінансової сфери, що сприяє загальному економічному зростанню та соціальному благополуччю.

Розглядаючи формування страхового ринку в Україні, можна поділити його на декілька основних етапів:

1. І етап (1991 – 1993 рр.) – формування страхового ринку Україні.

Цей період характеризувався відсутністю спеціального законодавства, доречної методологічної бази, державного нагляду та ефективних ринкових

механізмів здійснення страхової діяльності. На цьому етапі відбувався всебічний розвиток страхового ринку та швидке зростання кількості страхових організацій. Також, 16 жовтня 1991 р. на базі Головного управління державного страхування України було створено Укрдержстрах. За час його діяльності зросла кількість договорів добровільного страхування.

2. II етап (1993 – 1996 рр.) – внесення регулювання до законів.

Законодавча база, що регулює страховий ринок, була створена з травня 1993 року з прийняттям Декрету «Про страхування» [25], який прописан в основному на нормативній базі колишнього Держстраху. До прийняття Декрету «Про страхування» цей вид фінансово-господарської діяльності в Україні регулювався Законом «Про господарські товариства». Потрібно зазначити, що через численні недоліки цієї нормативно-правової бази, створений в Україні наприкінці 1993 року орган нагляду за страховою діяльністю, працював над удосконаленням законодавчої бази. У 1995 році почалися банкрутства та ліквідації значної кількості страхових компаній. Найбільша чисельність офіційно діючих компаній становила 798, але в 1994–1995 роках 280 організацій, а у 1996 році – ще у 150 компаній, були позбавлені ліцензії на право займатися страховою справою. Це було пов'язано з необхідністю зміцнення довіри учасників ринку до страхового захисту та викорінення шахрайства в цьому секторі.

3. III етап (1996 – 2001 рр.) – вдосконалення законодавчої бази.

7 березня 1996 року був розроблений і затверджений Верховною Радою Закон України «Про страхування». Новий закон значно підвищив надійність українського страхового ринку в 1996 році та забезпечив більший контроль за його розвитком, а саме:

- розмежування ліцензій на ризикові види страхування та страхування життя;
- мінімальний статутний капітал страхових компаній був встановлений на рівні100 тисяч євро;
- мінімальний статутний капітал страхових компаній, створених за

участю іноземного капіталу, був встановлений на рівні 500 тисяч євро.

- запроваджено поняття «математичних» і «технічних» резервів як вимоги до виконання зобов'язань, взятих на себе страховими компаніями;
- запровадження маржі платоспроможності у розмірі 25-30% від виплат та премій за звітний період;
- підвищення ліцензійних вимог;
- збільшення частки іноземних страхових компаній, допущених на ринок, з 20% до 49%
- встановлення порядку «зароблених» премій на основі методу «одної четвертої» від отриманої премії [26].

4. IV етап (2001 – 2019) – відбулося ухвалення принципово нового "Закону України «Про внесення змін до Закону України» Про страхування", в якому додатково посилюються вимоги до статутного капіталу страхових компаній та його кількісних і якісних характеристик, посилюються вимоги до платоспроможності страхових компаній, розширюється платоспроможність страхових компаній, можливість інвестиційної діяльності. Покращилися можливості диверсифікації розміщення страхових резервів і тимчасово незадіяних коштів, а також значно зріс обсяг перестрахових операцій [9].

З 2015 року Податковий кодекс запровадив нову систему оподаткування для страхових компаній, яка подібна до багатьох країн ЄС. Ця податкова система становила загрозу для страхового ринку України. Планувалося перевести страховий ринок на загальну систему оподаткування, що призвело б до подвійного оподаткування [23].

5. V етап (2019 по сьогодення) – В рамках реформи фінансового сектору України, завдяки Закону про «спліт», повноваження Національного банку значно розширено. Відтепер НБУ регулює діяльність страхових компаній. Цей крок спрямований на створення стійкого, платоспроможного та конкурентного страхового ринку, який буде надійно захищати права споживачів страхових послуг. Нова модель регулювання базується на кращих світових практиках, міжнародних принципах IAIS та директивах Європейського Союзу.

Це дозволить оновити застаріле законодавство, яке не відповідало сучасним потребам ринку та очікуванням споживачів. Важливою віхою реформи стала Біла книга "Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору". Цей документ ґрунтовно проаналізував поточний стан справ та окреслив стратегію розвитку ринку на найближчі роки [7].

У 2023 році Національний банк України запровадив нову процедуру валютного нагляду за розрахунками за страховими платежами. Це дозволило банкам завершувати валютний контроль за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за страховими внесками та преміями на користь перестраховиків-нерезидентів. Новий механізм ґрунтується на використанні документів про припинення зобов'язань зарахуванням вимог. Це спрощує та пришвидшує процес здійснення транскордонних переказів на користь іноземних перестраховиків. Водночас, НБУ вживає заходів для стимулювання виконання оновлених регуляторних вимог страхового ринку. Це включає в себе механізми контролю та санкції до надавачів фінансових послуг, які не дотримуються цих вимог [4].

На сьогодні, законодавчі документи, які регулюють страхову діяльність в Україні можна розподілити наступним чином:

- Конституція України;
- Міжнародні підписані і ратифіковані угоди;
- Цивільний кодекс України;
- Податковий кодекс України;
- Закони України: «Про страхування», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»;
- Постанови Кабінету міністрів України;
- інші нормативні акти;

Відповідно до чинного законодавства України, а саме Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій

із державного регулювання ринків фінансових послуг», який набув чинності 1 липня 2020 року [17], з 1 липня 2020 р. регулятором ринку небанківських фінансових послуг, виступає Національний банк України. Виходячи з цього, НБУ розробляє стратегічні плани та основні напрями розвитку страхового ринку та здійснює нагляд за дотриманням вимог шляхом запровадження ризик-орієнтованого підходу, що ґрунтується на таких принципах:

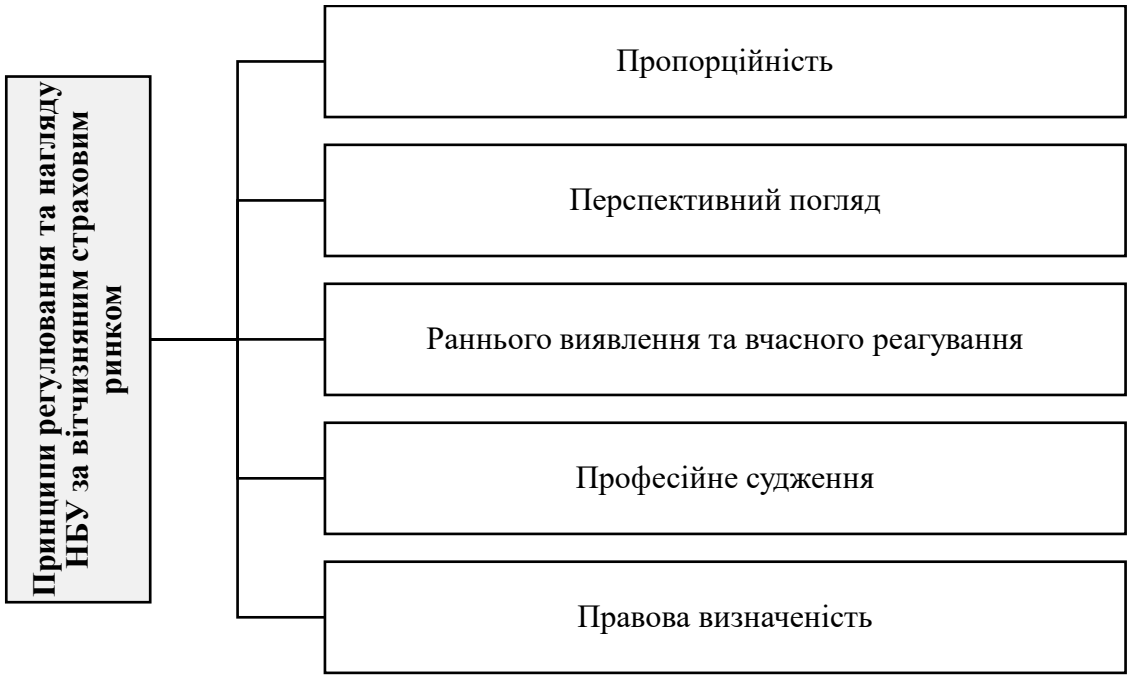

Рис. 1.5. Принципи регулювання та нагляду НБУ за вітчизняним страховим ринком

Джерело: побудовано автором за даними [7]

- пропорційність, яка полягає у співставленні розмірів і вагомості страховика на страховому ринку стосовно регуляторних вимог і нагляду;
- перспективний погляд, де в регулюванні діяльності страхової компанії чи розвитку ринку за основу беруться стратегічні плани та потенційні ризики, які можуть коригуватися в залежності від змін поточної ситуації;
- раннього виявлення та вчасного реагування – у процедурі регулювання чільне місце займає етап раннього виявлення та вчасного реагування на ймовірні ризики, результати аналізу якого можуть суттєво впливати на подальший регуляторний вплив;

- професійне судження, в якому результати аналізу діяльності страховика чи функціонування всього страхового ринку побудовані на комплексних підходах, базуються на обґрунтованих судженнях висококваліфікованих фахівців, аргументовані закордонним чи вітчизняним досвідом;

- правова визначеність, яка передбачає встановлення у системі нормативно-правового забезпечення чітких та зрозумілих вимог щодо діяльності фінансових установ, які працюють на страховому ринку і здійснюють страхову діяльність [7].

Основними регуляторними факторами ринку, що впливають на всі структурні складові та ціноутворення страхових послуг, є:

- податки;
- інші обов'язкові платежі;
- діяльність страхових бірж.

Біржі є універсальними регуляторами ринкових відносин. Чистої форми біржової страхової діяльності в Україні не існує, оскільки безпосередня біржова страхова діяльність за сучасних умов не здійснюється майже в жодній країні світу.

Валюта страхування регулюється валютним законодавством України та валютними положеннями: страхові платежі можуть здійснюватися лише в українській валюті, а нерезиденти можуть використовувати вільно конвертовані іноземні валюти на додаток до валют, зазначених вище. Страхові виплати виплачуються у валюті, визначеній договором страхування. Законодавство України встановлює певні вимоги щодо припинення договорів страхування та умови підтвердження їх недійсності.

Додатковим інструментом на українському страховому ринку є страховий поліс, який підтверджує факт укладення договору страхування та в деяких випадках замінює сам договір, тобто діють загальні правила та умови страхування або страхові тарифи обмежені в країні [3].

Досліджуючи дане питання в законодавчому розрізі, потрібно не забувати

про різнобічний вплив страхового ринку на державну та фінансову стабільність.

Ефективне функціонування страхових ринків стабілізує соціально-економічний розвиток країни, підвищує добробут населення та захищає діяльність організацій від існуючих та потенційних загроз (рис. 1.6). Іншими словами, важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки країни відіграють страхові компанії через формування спеціальних фондів та створення страхового захисту від відповідних ризиків.

Рис. 1.6. Роль страхування у сфері захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб

Джерело: авторська розробка.

Звичайно, страхові ринки мають не тільки позитивний вплив на фінансову безпеку держави, але й несуть у собі потенційні загрози. Існування загроз національній фінансовій безпеці може бути пов'язане з недостатнім розвитком

страхового ринку та крахом страхових компаній, нездатністю страхових компаній належним чином виконувати покладені свої функції диверсифікації та передачі ризиків, а також неспроможністю виконувати функції фінансового посередництва у перерозподілі фінансових ресурсів та участі в інвестиційному процесі. Крім того, неефективне функціонування страхових ринків може мати негативний вплив на бюджет, інвестиції та інші складові фінансової безпеки держави. Наприклад, відсутність розвиненого медичного, пенсійного та інших видів особистого страхування означає, що відповідні витрати мають покриватися лише за рахунок державної системи обов'язкового медичного страхування та соціального страхування.

Як наслідок, державні фінанси можуть бути перевантажені соціальними виплатами, що в умовах дефіциту бюджетних доходів суттєво погіршує фінансову безпеку держави через бюджетні чинники.

Інша загроза фінансовій безпеці держави зі сторони страхового ринку пов’язана зі здатністю страхових компаній передавати страхові ризики та дуже високими обсягами перестрахування у нерезидентів. Таким чином, при перестрахуванні ризиків за кордон зменшується обсяг страхових резервів, доступних страховим компаніям для фінансів та інвестицій на внутрішньому ринку. В такому випадку знижується фінансова безпека країни знижується за рахунок інвестиційної складової. Крім того, велика кількість перестрахування ризиків в іноземних перестраховиків робить місцевий страховий ринок більш сприятливим до факторів нестабільності, що виникають на зовнішньому страховому ринку. До цього ж, перестрахування у нерезидентів може бути вигідним для місцевого страхового ринку. Особливо з огляду на високу капіталізацію іноземних страховиків, передача частини страхових зобов'язань вітчизняних страховиків іноземним страховикам, збільшить загальний обсяг страхового покриття ризиків і допоможе підтримати фінансову стабільність окремих страховиків. Деякі дослідники також аналізують сфери, в яких страховий ринок може мати негативний вплив на фінансову безпеку держави, і зазначають, що погіршення структури активів та ефективності діяльності

страхових компаній може мати негативний вплив на функціонування банківського сектору та фінансової системи на внутрішньому ринку. В Україні активи страхових компаній на страховому ринку значно менші, ніж у банківському секторі, тому кризовий процес на страховому ринку не становитиме серйозної загрози для роботи банківської галузі.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз основних показників розвитку страхового ринку України

В сучасній Україні страховий ринок відіграє значущу роль у фінансовій системі країни, забезпечуючи захист населення та бізнесу від ризиків, пов'язаних з непередбаченими подіями. Аналіз стану страхового ринку в Україні відобразить ключові тенденції, виклики та можливості, що впливають на його розвиток та ефективність. Ця проблематика набуває особливого значення у контексті стрімкої трансформації економіки, адаптації до міжнародних стандартів, кризових ситуацій та змін у законодавстві, що регулює страхову діяльність. Також вкрай потрібне розуміння динаміки й перспективи розвитку страхового сектору, визначення його сильних та слабких сторін, а також прогнозувати його майбутній шлях розвитку в умовах сучасної економічної кон'юнктури.

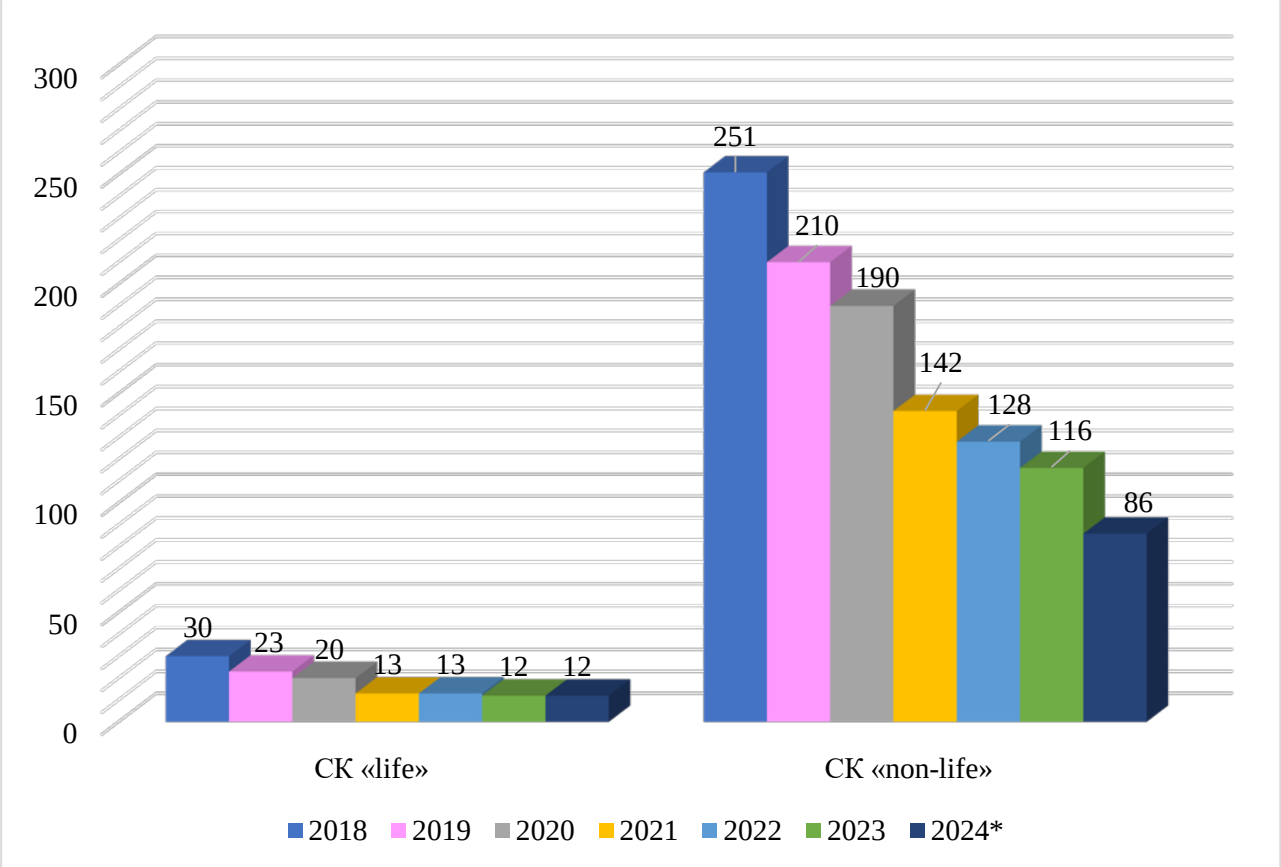
Перш за все, з власних спостережень, можна відзначити постійне розширення асортименту страхових продуктів та покращення умов їх укладання для клієнтів. Зокрема, існує тенденція до розвитку інноваційних страхових продуктів, таких як кіберстрахування, страхування від наслідків пандемії та інші, що відповідають сучасним викликам та потребам бізнесу та населення. Однак, разом із зростанням ринку та розвитком нових продуктів, виникають і нові ризики, які потребують уваги регуляторів та страхових компаній для забезпечення стабільності та надійності системи.

Крім того, слід зазначити невід’ємну роль державного регулювання на страховому ринку. Державні органи активно впливають на формування страхових політик, встановлення правил діяльності страхових компаній та забезпечити фінансову стабільність ринку. В останні роки були посилені правила, спрямовані на попередження фінансових ризиків і захист інтересів страхувальників. Такий підхід допоможе підвищити довіру до страхових

компаній і забезпечити стабільність ринкового середовища, що є запорукою подальшого розвитку страхового сектора в Україні. Але є і зворотня сторона: війна призвела до значного скорочення числа компаній і суми страховки, збільшення страхових виплат і значної зміни структури ринку.

Проаналізуємо основні показники страхового ринку в Україні.

Кількість страхових компаній на ринку України за період 2018 – 2023 років скоротилася (рис.2.1.). Національний банк України змушений був відкликати ліцензії декількох страхових компаній. Причиною цього стало те, що ці компанії не мали страхових зобов'язань та діючих договорів страхування.

2024 - станом за лютий 2024 року.*

Рис. 2.1. Динаміка кількості страхових компаній на страховому ринку України у 2018-2024рр., од.

Джерело: побудовано автором за даними [17, 33, 34].

У 2022 році кількість компаній на страховому ринку України скоротилася на 48 компаній, порівняно з 2021 роком, а в 2023 році - ще на 13 компаній в

порівнянні з 2022 роком. В 2023 році частка питомої ваги СК «Life» становила 7,5%, у 2022 році – 8%, у 2021 рік - 9,7%. Національний банк України пояснює зменшення кількості страхових компаній зі страхування життя по причині добровільного відкликання ліцензій або відходу з ринку неактивних компаній (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Кількість компаній на страховому ринку України за період 2018-2024рр.

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024***	**Відхилення, +/-**				
								2019 / 2018	**2020 / 2019**	**2021 / 2020**	**2022 / 2021**	**2023 / 2022**
СК «Life»	30	23	20	13	13	12	12	-7	-3	-7	0	0
СК «Non-life»	251	210	190	142	128	116	86	-41	-20	-48	-14	-12
Всього	281	233	210	155	141	128	98	-48	-23	-55	-14	-12

2024 - станом за лютий 2024 року.*

Джерело: складено автором за даними [17, 33, 34].

Український страховий ринок протягом останніх років демонструє стійку тенденцію до скорочення кількості учасників. Тільки у 2022 році ринок покинули 14 компаній, що спеціалізувалися на ризикових видах страхування, натомість сектор страхування життя залишився без втрат. Станом на 31 грудня 2023 року, за даними Національного банку України, в країні було зареєстровано 116 компаній, що надавали ризикові види страхування, та 12 компаній, які спеціалізувалися на страхуванні життя. Проте вже до лютого 2024 року загальна кількість скоротилася на 12 компаній, до 98.

Також, за 2023 рік відбулося велике скорочення числа компаній, що пропонують обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності або ОСЦПВ. Основними причинами таких подій стали невиконання нормативних вимог та анулювання ліцензій Національним банком, тому в результаті ринок залишили страхові компанії «ПРАТ СК “ТЕКОМ”», «АСК “ОМЕГА”», «СК “ВОНА», «АМДЖИ-ІНШУРЕНС», «РІК-АВТОГАРАНТ», «ПРОСТО-

СТРАХУВАННЯ», «УАСК АСКА», «КИЇВСЬКА РУСЬ» [11, 31, 35].

Розглянемо детальніше основні показники страхового ринку України і почнемо зі страхових премій (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Основні показники діяльності страхових компаній на страховому ринку України за період 2018-2023рр., млн. грн.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Валові страхові премії	49367,5	53001,2	45184,9	38070,6	39615,7	47015
Валові страхові виплати	12863,4	14338,3	14852,7	13427,7	13001,4	16867,3
Рівень валових витрат, %	26,1%	27,1%	32,9%	35,3%	32,8%	35,9%
Чисті страхові премії	34424,3	39586,0	40350,2	35253	38550,7	46011,3
Чисті страхові виплати	12432,6	14040,5	14451,9	13215,7	12810,8	16736,1
Рівень чистих виплат, %	36,1%	35,5%	35,8%	37,5%	33,2%	36,4%

Джерело: складено автором за даними [17, 33]

Страхова премія – це плата, яку сплачує клієнт страховій компанії за те, щоб отримати страховий захист, вона може бути фіксованою або розраховуватися індивідуально, залежно від ризиків, які покриває поліс, та інших факторів. Завдяки цим коштам компанії можуть виплачувати страхове відшкодування у випадку настання страхового випадку, а також покривати свої операційні витрати. Водночас, для клієнта страхової премії є гарантією того, що він отримає допомогу у складній ситуації. У разі несплати, страховик має право анулювати договір страхування, і клієнт втратить право на отримання страхового відшкодування..

З основних показників видно, що у 2023 році валові страхові премії склали 47015 млн грн, що на 7401,3 млн грн більше порівняно з 2022 роком, і на 8944,4 млн грн більше, ніж у 2021 році. Чисті страхові премії за 2023 рік досягли 46011,3 млн грн, що становить 97,86% від валових премій, тоді як у 2022 році вони становили 38550,70 млн грн (97,31% від валових премій). У 2021 році чисті страхові премії склали 35253 млн грн, або 92,60% від валових премій (рис. 2.2.)

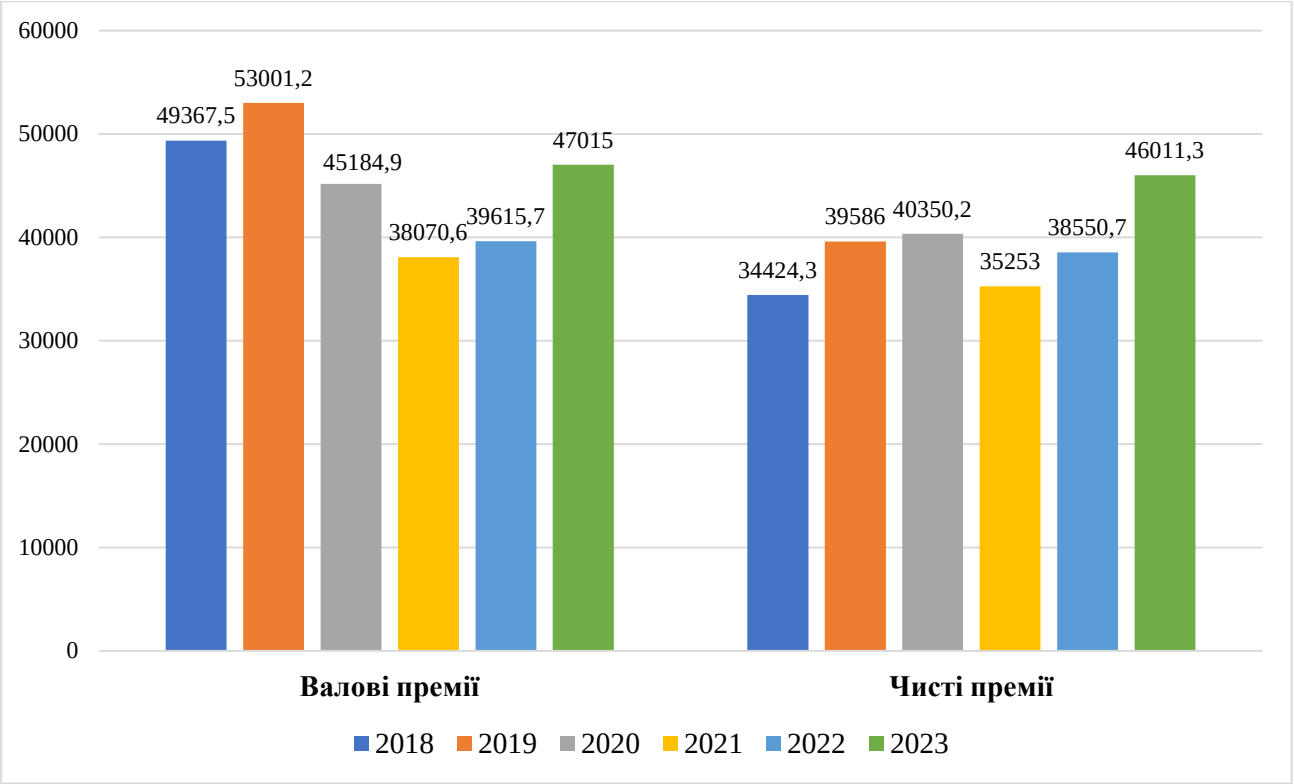

Рис. 2.2. Динаміка валових та чистих премій страхового ринку України за період 2018-2023рр., млн. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [17, 33].

Що стосується валових страхових премій, то у 2023 році вони збільшилися в порівнянні з 2022 роком на 18,68% Натомість за 2021 рік зменшилось порівняно з 2020 роком на 15,74%. Чисті страхові премії в 2023 збільшилися на 19,33% порівняно з 2022 роком, та на 30,52% порівняно з 2021 роком.

Також з рисунку 2.2. бачимо, що прослідковується позитивна динаміка протягом 2018 – 2023 рр. як у валових страхових виплатах так і в чистих страхових виплатах. Страхове відшкодування – це компенсація, яку страховик виплачує клієнту у разі настання страхового випадку, яка здійснюється в межах страхової суми, зазначеної в договорі страхування, і може покривати як прямий збиток, так і додаткові витрати, пов'язані з ним. Воно не може перевищувати суму реального збитку, який поніс страхувальник, в той час як страховик не зобов'язаний компенсувати клієнту більше, ніж він втратив у результаті страхового випадку.

Валові страхові премії, отримані страховими компаніями зі страхування та

перестрахування ризиків від своїх страхувальників і перестраховиків за 2023 рік, становили 47015 млн. грн., що на 7399,3 млн грн, більше, ніж в 2022 році (39615,7) та на 8944,4 млн. грн. більше, порівняно з 2021 роком.

Таблиця 2.3

Надходження валових страхових премій в 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Валові страхові премії	49367,5	53001,2	45184,9	38070,6	39615,7	47015,0
від страхувальників фізичних осіб	18431,0	21632,0	22577,0	6430,7	24590,9	9150,7
від перестрахувальників	13588,4	12334,4	4201,8	222,4	1123,4	133,6

Джерело: складено автором за даними [17, 33]

З рисунку 2.3. бачимо, що станом на 2022 рік найбільше валових страхових премій надходило від страхувальників-фізичних осіб - 24590,9 млн. грн. Така тенденція є сталою, окрім 2021 та 2023 році, де відбувалося різке скорочення страхових премій від перестрахувальників, їх було менше на 18160,2 млн. грн. та 15440,2 млн. грн. відповідно.

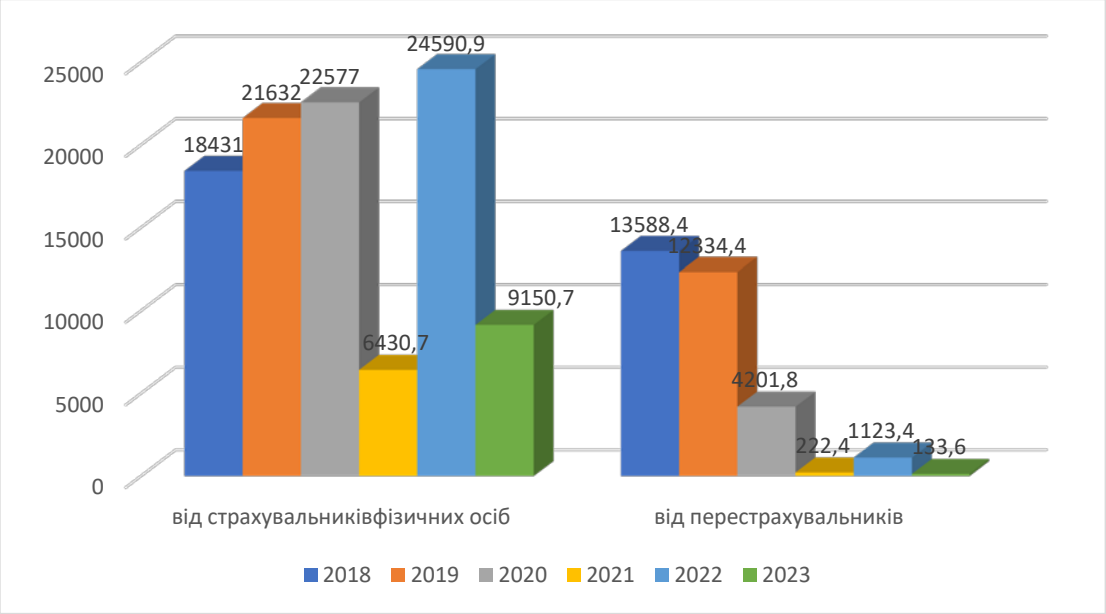

Рис. 2.3. Динаміка валових страхових премій в Україні за період 2018-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [17, 33].

Обсяг валових страхових виплат за 2023 рік склав 24716,7 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя 14204,0 млн. грн., страхування життя 648,7 млн. грн., (див. Додаток А).

Проаналізуємо динаміку валових та чистих страхових виплат з 2018 по 2023 рік (рис.2.4.).

Валові страхові виплати в Україні протягом 2018-2019 років продемонстрували значні коливання. У 2018 році цей показник сягнув максимуму, склавши 44 004,4 млн грн, тоді як у 2019 році він суттєво знизився до 14 338,3 млн грн. Натомість, динаміка чистих страхових виплат за цей період була більш стабільною.

Валові страхові виплати за 2023 рік порівняно з попереднім періодом 2022 року збільшились на 21,50% (до 24716,7 млн. грн.), чисті страхові виплати виросли на 23,49% і становили 24034,5 млн. грн.

Рис. 2.4. Динаміка валових та чистих страхових виплат за період 2018-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [17].

За 2023 рік відбулося збільшення чистих страхових виплат на 4571,1 млн. грн. за рахунок суттєвого збільшення чистих страхових виплат за автострахування – 10743,6 млн грн, медичного страхування – 5722,2 млн грн. Водночас, спад чистих страхових виплат спостерігався лише зі страхування медичних витрат на 26,3 млн грн.

У структурі чистих страхових премій станом на 31.12.2023 найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як:

- автострахування – 10743,6 млн грн (або 44,70%) (станом за попередній період даний показник становив 8291,4 млн грн);

- медичне страхування становить 5722,2 млн грн (або 23,81%) (станом за попередній період – 4831,5 млн грн);

- страхування фінансових ризиків – 1036,4 млн грн (або 4,31%) (станом за попередній період – 819,6 млн грн);

- страхування життя – 1259,8 млн грн (або 5,24%) (станом за попередній період – 575,9 млн грн);

- страхування від вогневих ризиків та ризиків вогневих явищ – 1040 млн грн (або 4,33%) (станом за попередній період – 875.5 млн грн);

- страхування майна – 2171,2 млн грн (або 9,04%) (станом за попередній період – 1 567,7 млн грн).

У 2023 році обсяг загальних активів страховиків (рис. 2.5.) склали 46781,2 млн. грн., що на 4% більше порівнюючи з минулорічним показником, який був 41055 млн. грн. Обсяг страхових резервів зріс у 2022 році на 4 209,9 млн. грн. в порівнянні з 2021 роком.

За даними Національного банку України, у першому півріччі 2022 року, а саме до 24 лютого, сукупні активи страхових компаній практично не змінилися порівняно з початком року, досягнувши 657млрд грн. Незважаючи на воєнні дії, розміри прийнятних активів та страхових резервів страхових компаній України залишилися стабільними. Їх обсяг зріс з 14,9 млрд грн до 17,2 млрд грн протягом періоду.

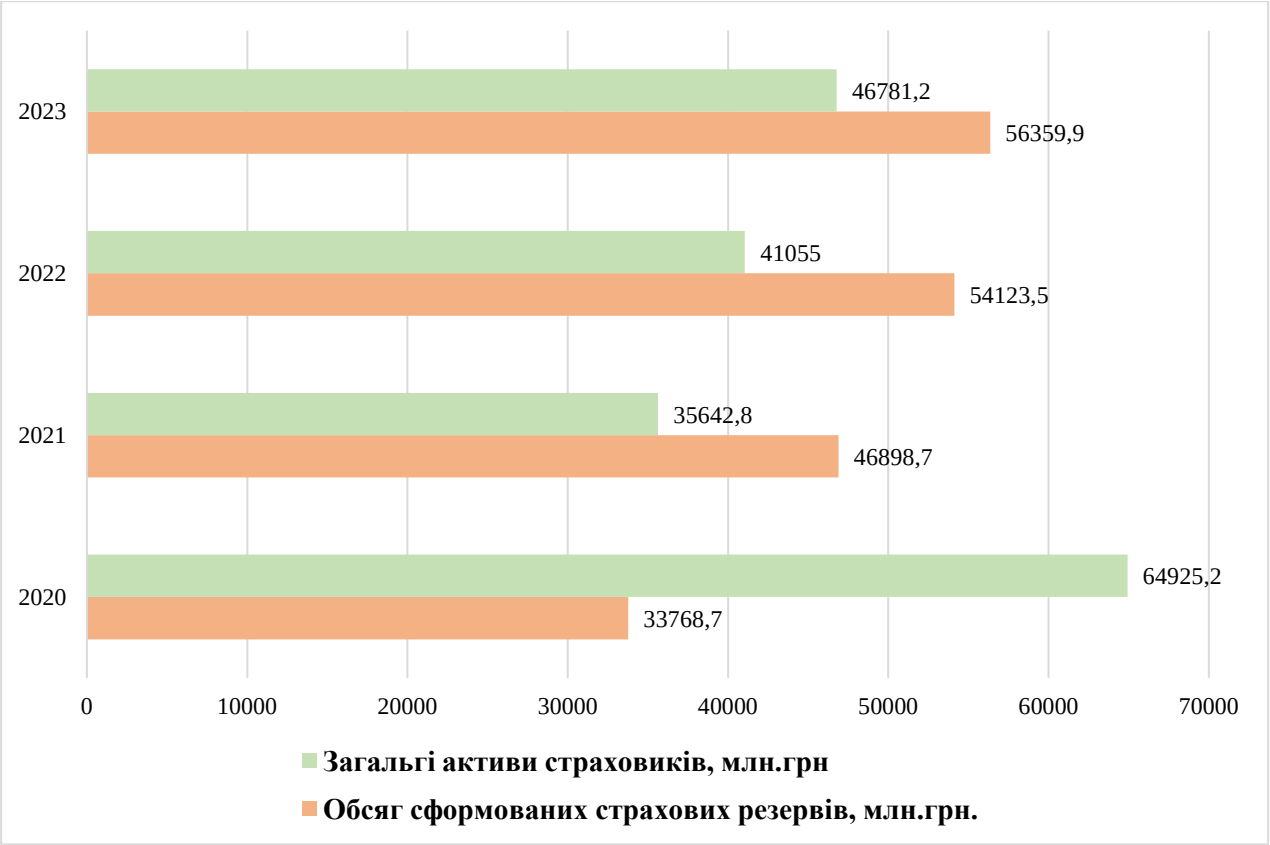

Рис. 2.5. Обсягів активів та страхових резервів страховиків за період 2020-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [17].

Внески у першому півріччі 2022 року склали 17,6млрд грн, що на 28% менше, ніж за аналогічний період минулого року. Зменшення відбулося, зокрема, в таких сегментах: майно - на 29%; страхування життя - на 15%.

Обсяги перестрахування в Україні в першому півріччі 2022 року суттєво скоротилися порівняно з попереднім періодом. Вихідне перестрахування зменшилось вдвічі: з 4,7 млрд грн до 2,3 млрд грн. Перестрахування в країні скоротилось в 4 рази: з 1,9 млрд грн до 0,5 млрд грн. Частка первинного перестрахування в загальних страхових преміях знизилася: з 19% до 13%. Незважаючи на таке падіння, іноземні страхові компанії суттєво збільшили дебіторську заборгованість перед перестраховиками, що ймовірно, компенсувало зниження обсягів перестрахування та не мало негативного впливу на прибутковість ринку..

Важливо, що концентрація страхових компаній на вітчизняному ринку за

основними показниками їх розвитку, свідчить про формування здорової конкуренції: лише 20 великих компаній за цими показниками займають половину ринку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Концентрація страхових компаній України за розміром активів в 2022 році

Лідери	Надход-ження премій	Частка на ринку,%	Страхові виплати	Частка на ринку,%	Активи	Частка на ринку,%	Власний капітал	Частка на ринку,%
Top 3	6151,53	15,53	2431,89	18,71	12119,81	17,23	3697,00	16,23
Top 5	9091,12	22,95	3499,66	26,92	17702,9	25,17	5363,80	23,55
Top 10	14161,58	35,75	5504,2	42,34	26944,75	38,31	8057,42	35,37
Top 20	19034,72	48,05	7212,07	55,47	35077,92	49,87	11013,62	48,35
Всього	39616,0	100,0	13001,0	100,0	70338,1	100,0	22777,5	100,0

Джерело: складено автором за даними [28].

Серед усіх страхових компаній України, питома вага найбільших трьох складає лише 15% від усього страхового ринку. За всіма перерахованими вище показниками у складі Топ-3 є СК «АРХ» та СК УНІКА.

Загальна сума отриманих премій всіма страховими компаніями в Україні на момент 2022 р. становила 39616 млн грн, з них 4854,2 млн грн – за страхуванням «life» та 34 761,5 млн грн – за страхування «non-life». Топ -5 найбільших страховиків за страхуванням життя гарантують надходження премій в обсязі 2701,6 млн грн, що складає 55,65 %, а за страхування «non-life» – обсягом 9091,12 млн грн або 26,15 %. СК «Метлайф» надала найбільший обсяги страхових премій зі страхування життя, а з ризикового страхування була компанія УСГ (рис. 2.6).

Серед компаній зі страхування життя найсильнішою є СК «АРХ», яка значно відрізняється від інших, що входять в Топ-5. Натомість, усі наведені компанії страхування «non-life» відрізняються між собою не значними відмінностями. Середи п’яти страхових компаній, які в 2023 р. надали максимальну суму страхових премій за страхуванням «non-life» відносять наступні страхові компанії: ARX, ТАС СГ, УНІКА, УСГ, ВУСО.

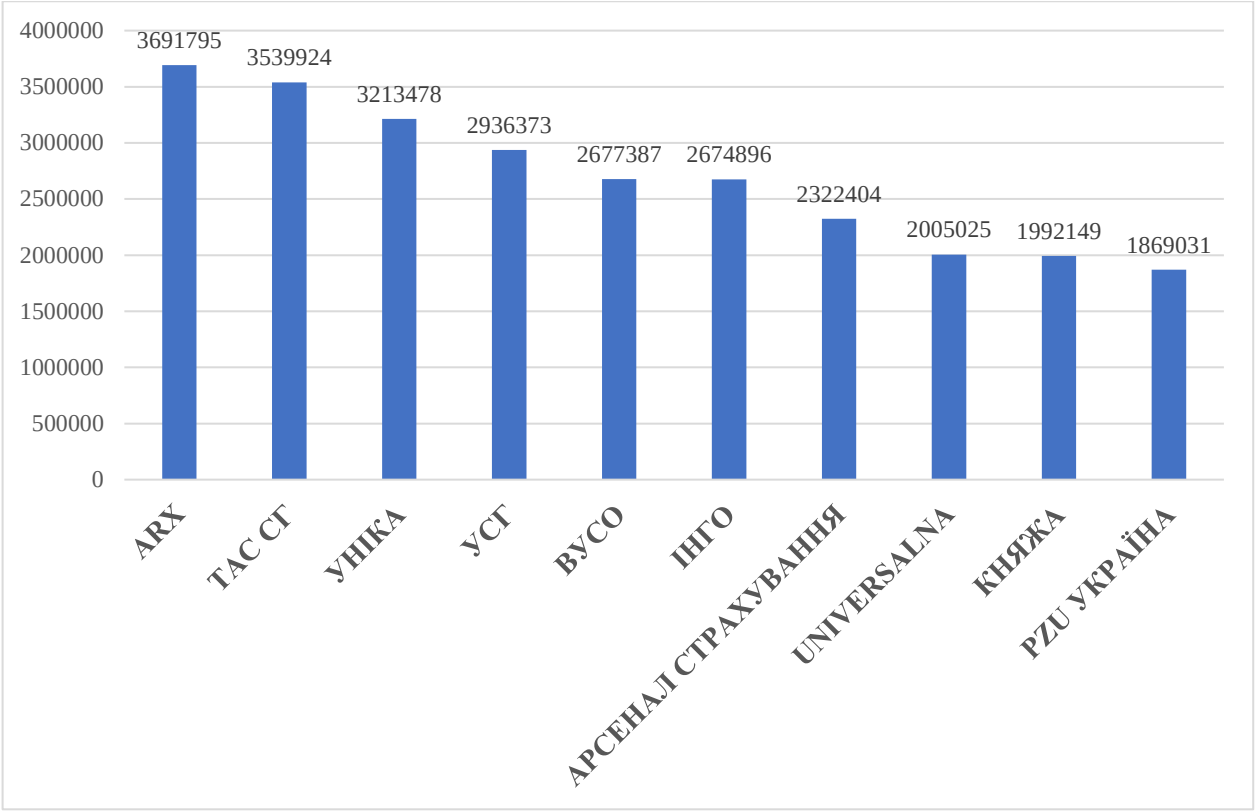

Рис. 2.6. Рейтинг страхових компаній України за надходженням страхових премій у 2023 році (тис. грн)

Джерело: побудовано автором за даними [28]

Отже, стабільний розвиток української економіки є ключовим фактором для зміцнення вітчизняного страхового ринку, в свою чергу, призведе до посилення ролі страхових компаній та підвищення їхньої привабливості для іноземних інвесторів. Крім того, що під час військових дій в Україні, в умовах нестабільних фінансових, економічних та політичних ситуацій, пріоритетними напрямками контролю з боку регуляторів за діяльністю учасників ринку є дотримання вимог прозорості ведення бізнесу, розкриття інформації про фінансовий стан і основні аспекти діяльності, суворе дотримання обов’язкових нормативів. Виконання зобов'язань, взятих на себе страховими компаніями, оперативний моніторинг руху грошових коштів. Для поліпшення репутації українських страхових компаній варто перейняти закордонний досвід і трансформувати свою модель діяльності. Зокрема, слід покращувати механізми регулювання державних страхових компаній, приводячи їх у відповідність з

міжнародними стандартами страхового законодавства, а також впроваджувати сучасні страхові технології та нові стандарти обслуговування і якості послуг у цій галузі.

2.2. Оцінка інвестиційної діяльності страхових компаній як основних суб’єктів страхового ринку

Інвестиційна діяльність страхових компаній є важливою складовою фінансової системи будь-якої країни. Вона не тільки забезпечує стабільність страхових виплат, але й вносить великий внесок в економічне зростання та розвиток. Страхові компанії інвестують їх у різні види активів, акумулюючи значні обсяги фінансових ресурсів від страхувальників, з метою отримувати прибуток та забезпечувати фінансову стабільність.

На українському страховому ринку діють вже розглянуті суб'єкти, серед яких страхові компанії, страхові брокери, страхові агенти та регулюючі органи. Страхові компанії відіграють не тільки центральну роль у накопиченні премій від страхувальників та виплаті премій у разі страхового випадку, але також активно беруть участь у інвестиційній діяльності, наприклад, вкладаючи накопичені кошти у різні фінансові інструменти для забезпечення своєї фінансової стабільності та прибутковості.

Інвестування має відбуватися в рамках чинного законодавства України, що стосується як загальних норм, визначених в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [24], так і специфічних правил, встановлених Законом України «Про страхування» та іншими нормативними актами, що регулюють питання розміщення страхових резервів.

В ці принципи входять:

- принцип безпечності – гарантування повернення активів у повному обсязі шляхом вибору надійних інвестиційних напрямків;
- принцип прибутковості – інвестування не обмежується лише збереженням коштів, воно також має генерувати прибуток. Страхові компанії,

розміщуючи резерви, зобов'язані забезпечувати їхню прибутковість.;

- принцип ліквідності – структура вкладень повинна гарантувати, що у страхової компанії є ресурси, які можуть швидко і без додаткових зусиль конвертуватися в грошові кошти;
- принцип диверсифікації – полягає в розподілі інвестиційного ризику на різні типи вкладень, тим самим зменшуючи загальних ризик і, як наслідок, підвищення стабільність інвестиційного портфеля страховика [10].

Основними показниками, що дозволяють зробити висновки про стан інвестиційної діяльності на страховому ринку, є показник проникнення та щільності.

Показник проникнення, який визначається як співвідношення обсягу страхових премій до валового внутрішнього продукту свідчить (рис. 2.7), що у 2022 р. зменшився на 0,2% в порівнянні з минулим 2021 роком і він становить 0,8%, а загальна тенденція за період 2018–2022 рр. є негативною.

Показник щільності страхування, визначається як розмір страхової премії на одну особу, в Україні становив 34,43 дол. США на кінець 2022 року (рис. 2.8).

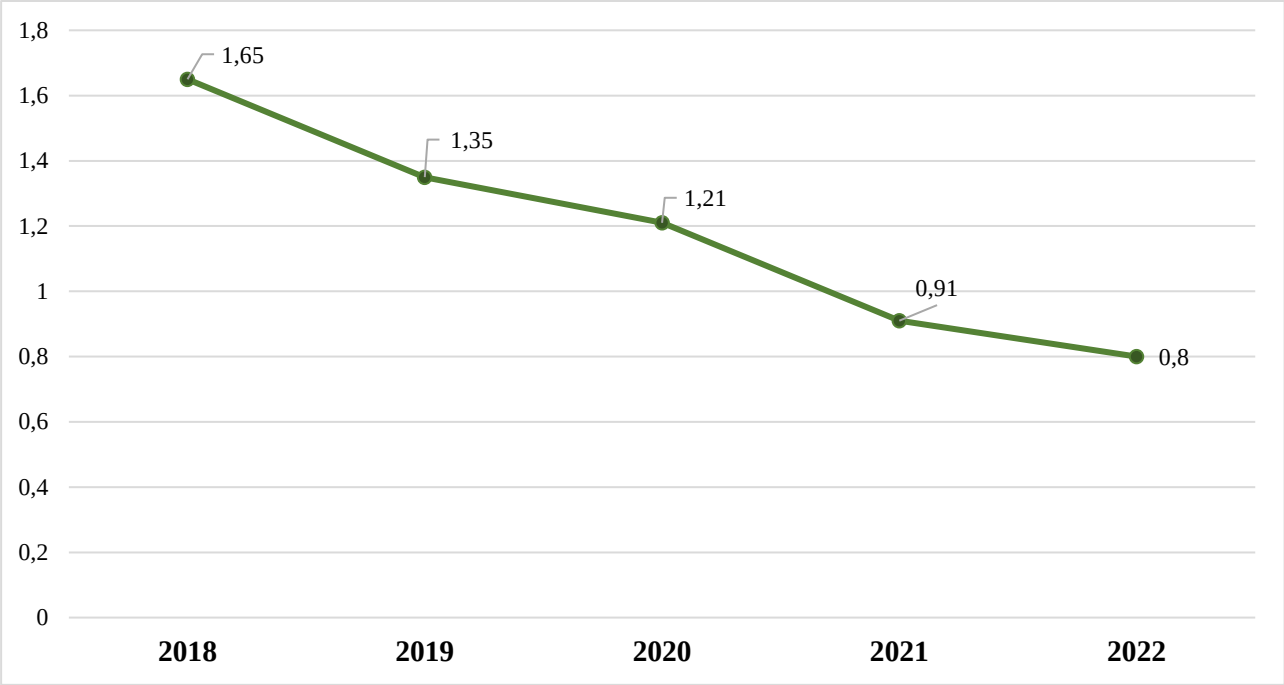

Рис. 2.7. Рівень проникнення страхування за період 2018-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [18-22]

Аналіз динаміки даних показників дає можливість зробити висновок про зниження рівня поширюваності страхових послуг в Україні.

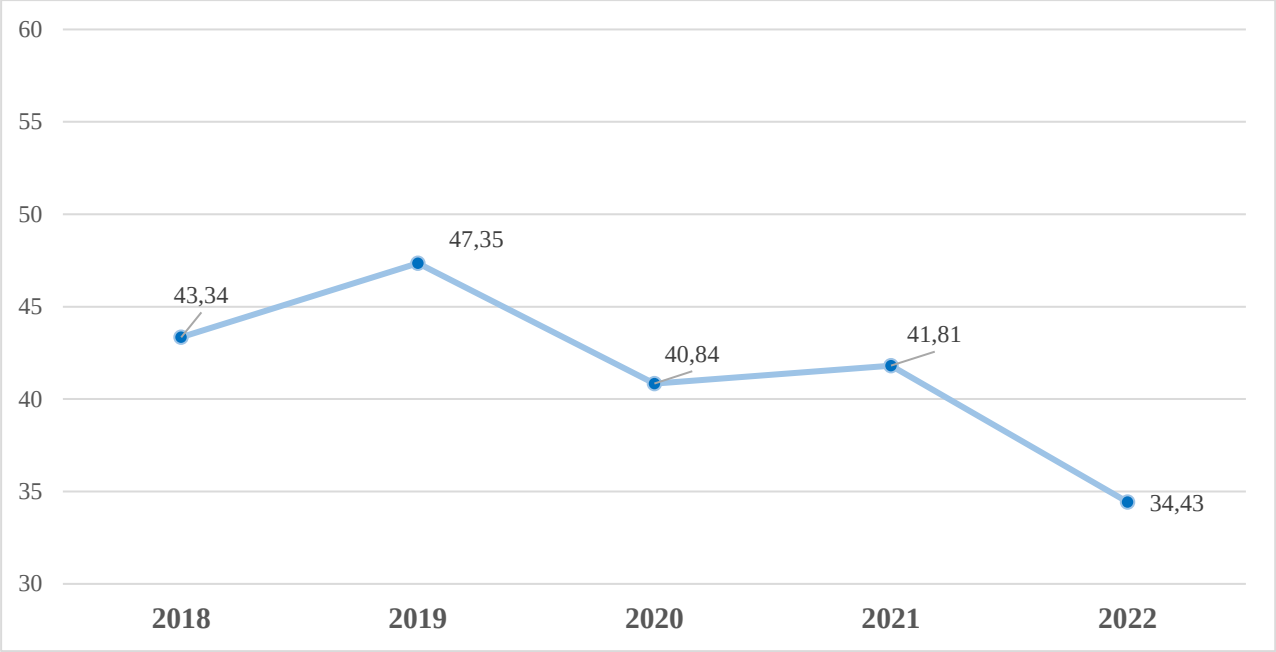

Рис. 2.8. Рівень щільності страхування за період 2018-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [18-22]

Найбільш значущу частину інвестицій становлять банківські депозити (табл. 2.6), які утримуються на високому рівні в межах 22–35% протягом 2018 – 2022 років. У 2022 році загальна сума депозитів зросла на 88,9%, переходячи з 8,04 млн. грн. до 15,2 млн. грн.

Таблиця 2.5

Страхові резерви страховиків в України за період 2020-2022 рр., %

Активи	**2020**	**2021**	**2022**
Банківські вклади (депозити)	25	22	28
Цінні папери, що емітуються державою	25	35	30
Нерухоме майно	10	8	7
Поточні рахунки	5	5	9
Залишки в МТСБУ	7	8	7
Права вимоги до перестраховиків	14	10	10
Дебіторська заборгованість	7	7	7
Інші активи	7	5	2

Джерело: складено автором за даними [18-22]

В цілому можна зробити висновок, що банківські депозити є найбільш привабливим і надійним фінансовим інструментом для страхових компаній. Однак, слід зазначити, що участь посередницької структури в інвестиційній діяльності може суттєво знизити загальний інвестиційний дохід, що слід враховувати при прийнятті стратегічних рішень.

Щоб забезпечити страховикам ефективну інвестиційну систему, необхідно мати правильну методику оптимізації.

1. При розробці інвестиційної стратегії страхової компанії часто обмежуються розміщенням лише страхових резервів. Однак, це не вичерпує всі інвестиційні можливості страховика. Окрім коштів страхових резервів, існують "власні кошти" компанії, які не пов'язані зі страховими зобов'язаннями. Частина цих "власних коштів" також може бути інвестована.

2. Поширеною практикою при оцінці розміру інвестиційного портфеля є використання показника "страхові резерви". Однак, даний підхід не завжди є обґрунтованим, адже "страхові резерви" являють собою досить умовний аналітичний показник, величина якого може суттєво варіюватися залежно від методу розрахунку. Це може призвести до невідповідності страхових резервів реальним зобов'язанням, що, в свою чергу, робить висновки щодо інвестиційного портфеля страхової компанії неточними.

3. Для визначення обсягу інвестиційного портфеля часто використовується показник "страхові резерви". Проте, дана практика не завжди є доцільною, адже "страхові резерви" - це досить умовний аналітичний інструмент, значення якого може суттєво варіюватися залежно від застосованої методики розрахунку. Це може призвести до невідповідності страхових резервів реальним зобов'язанням, що робить висновки щодо інвестиційного портфеля страхової компанії некоректними [29].

Зростає зацікавленість інвесторів у всьому світі екологічною та соціальною відповідальністю, а також корпоративною культурою компаній та проектів, які вони розглядають як потенційні об'єкти інвестування. У зв'язку з цим, перспективним напрямком інвестування може стати ESG-підхід (англ.

екологія, суспільство, управління). Він ґрунтується на врахуванні екологічного та соціального впливу компанії, а також її системи корпоративного управління, при прийнятті інвестиційних рішень. Це означає, що пріоритетом стають компанії, які несуть користь суспільству. В рамках ESG-інвестування виключаються з портфеля папери компаній, які шкодять довкіллю, а також казино, тютюнові та алкогольні компанії [13].

Іноземні страхові компанії давно використовують подібне інвестування в своїй діяльності. Ось декілька прикладів:

Allianz: Цей німецький страховик домігся успіхів у сфері стійких інвестицій, інтегрувавши фактори ESG в усі свої класи активів. Allianz також має зобов'язання, пов'язані з інвестиціями в поновлювані джерела енергії, і встановив цілі щодо скорочення вуглецевого сліду.

AXA: Французька страхова компанія, будучи лідером у сфері сталого інвестування, взяла на себе низку зобов'язань. Її ключовими кроками стали відмова від інвестицій у вугільну промисловість, інтеграція факторів ESG у процес прийняття інвестиційних рішень, а також значні інвестиції в "зелені" активи, а також активно сприяє прозорості звітності ESG..

Swiss Re: Будучи однією з провідних світових перестрахувальних компаній, Swiss Re активно виступає за обізнаність про зміну клімату та інтегрує бенчмарки ESG у свій інвестиційний процес. У компанії також діють керівні принципи відповідального інвестування.

Zurich Insurance Group: Цюріх є першопрохідцем у сфері імпакт-інвестування, особливо в галузі зелених облігацій. Компанія віддана відповідальному інвестуванню і встановила чіткі цілі для свого портфеля імпакт-інвестицій [1].

Динамічний розвиток вітчизняного страхового ринку в сучасних умовах неможливий без урахування таких факторів, як платоспроможність населення, рівень проникнення та щільності страхування, а також зростання національної економіки, що забезпечує акумулювання значних довгострокових інвестиційних ресурсів. Важливою роллю держави в цьому процесі є створення сприятливих

умов для трансформації страхових компаній у потужних інституційних інвесторів, які б користувалися довірою громадян. Це передбачає оптимізацію державою процесу управління інвестиційною діяльністю страховиків, а також вивчення та впровадження кращого світового досвіду іноземних компаній.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні

Через війну та економічну кризу можливості для сталого розвитку страхового ринку України значно обмежені. Виявлення причин та визначення факторів, що вплинули на поточний стан економіки, може стати ключовим елементом у побудові ефективної системи страхування на національному рівні.

Традиційно ринок страхування в Україні був одним із найбільш проблемних секторів серед фінансових ринків, що зумовлювалось, зокрема, низькими рівнями проникнення та щільності страхування, як було окреслено в підрозділі 2.2 цієї роботи. Протягом останніх довоєнних років розвиток страхового ринку України стримувався низкою несприятливих факторів як внутрішнього, так і глобального характеру.:

1) політична нестабільність в країні;

2) пандемія COVID-19;

3) нестабільність на світовому ринку капіталів тощо.

Повномасштабна агресія Росії проти України, що розпочалася на початку 2022 року, значно загострила існуючі проблеми та створила низку нових викликів, які суттєво вплинули як на роботу страхових компаній, так і на ефективність функціонування всього страхового ринку.

Станом на сьогодні, як було проаналізовано в 2 розділі, український страховий ринок розвивається повільно: на ньому діє лише 98 страхових компаній, їх кількість щорічно скорочується, проте загальний обсяг активів залишається значним.

Страховий ринок України зіткнувся з низкою проблем, які виникли ще в довоєнний період та значно посилились внаслідок військових дій на всій території країни. З таких можна назвати (рис. 3.1):

Рис. 3.1. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні

Джерело: авторська розробка.

- відсутність чіткої державної стратегії та ефективного контролю за діяльністю страхових компаній, що призводить до тіньового сектору, поширення шахрайських схем та відтоку капіталу за кордон;
- зменшення попиту на страхові послуги через зниження платоспроможності населення, недовіру до фінансових установ, а також дисбаланс страхових портфелів на користь корпоративного страхування;
- відсутність податкових пільг для стимулювання інвестиційної активності страхових компаній, що негативно впливає на розвиток ринку довгострокового страхування життя;
- обмежений спектр та низька якість страхових продуктів, що пропонуються на ринку;
- нерозвинена система рейтингування страховиків, непрозорість ринку, відсутність дієвих механізмів захисту прав страхувальників;

- слабкість фондового ринку, що обмежує доступ до фінансових інструментів для інвестування та зумовлює низьку якість активів, що покривають страхові резерви;

- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, що характеризуються значною територіальною нерівністю;

- незацікавленість та низька поінформованість серед населення про важливість страхування.

Переважна більшість з перелічених проблем в Україні мають тривалий характер. Їх можна розділити на декілька векторів:

- Політичний вектор – цей комплекс проблем включає недосконале законодавство, відсутність належної підтримки учасників ринку та необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства. Важливим кроком до вирішення проблеми політичного впливу стало прийняття у листопаді 2021 року нового Закону України "Про страхування" [27], який суттєво вдосконалює регулювання низки процедур страхової діяльності. Окрім того, на державному рівні слід запровадити систему всебічної підтримки учасників ринку з боку профільних асоціацій та професійних об'єднань. Це сприятиме як зацікавленості самих учасників, так і підвищенню довіри з боку населення. В умовах воєнного стану спрощення регуляторних норм для стимуляції та налагодження роботи ринку призвело до того, що деякі компанії почали суттєво порушувати фінансові нормативи. Це несе загрозу стабільності ринку та може призвести до зниження рівня довіри до його учасників. Вирішити цю проблему можна тільки методом повернення до чітких регуляторних вимог та їх неухильного дотримання.

- Економічний вектор – неодноразово фіксувалися випадки використання страхування з недобросовісними намірами, наприклад, для ухилення від сплати податків або незаконного виведення капіталу. Деякі суб'єкти господарювання, які залучені до тіньового обігу капіталу або відмивання грошей, використовують страхування для приховування своїх дій. Це призводить до спотворення фінансової звітності, зменшення надходжень до бюджетів та стримування економічного зростання. Цю проблему можна

вирішити шляхом посилення регулювання та вдосконалення законодавства в сфері страхування. Це сприятиме створенню прозорого та чесного ринку, який буде стимулювати його розвиток загалом.

У розвинених країнах страхові ресурси використовуються для стимулювання економічного розвитку, зокрема, шляхом інвестування в інфраструктурні проекти, підтримку пріоритетних галузей та інноваційні розробки. Натомість в Україні механізми розміщення страхових ресурсів залишаються недосконалими. Часто страхові кошти використовуються нераціонально, не сприяючи розвитку економіки. Для вирішення цієї проблеми держава має оприлюднити низку інвестиційних та інноваційних проектів, які гарантуватимуться державною підтримкою. Страхові компанії, в свою чергу, зможуть вкладати мобілізовані кошти в ці проекти, очікуючи на їх ефективну реалізацію та примноження інвестицій.

Одним із ключових викликів є низька мотивація страховиків, зумовлена обмеженнями щодо рентабельності їх діяльності. Це, в свою чергу, негативно впливає на інвестиційну привабливість галузі, роблячи її нецікавою для потенційних інвесторів, які могли б вкладати кошти в капітал страхових компаній, тим самим посилюючи їх фінансову стійкість. Вирішення цієї комплексної проблеми потребує збалансованого підходу, який би враховував інтереси всіх учасників страхового ринку: страхувальників, страховиків, потенційних інвесторів та держави. Тільки за умови такого підходу можна буде: підвищити конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість страхових компаній; зберегти довіру клієнтів до операторів ринку.

Істотним системним викликом, що негативно впливає на довгостроковий розвиток страхового ринку, залишається низький рівень менеджменту в багатьох страхових компаніях. Це призводить до низки проблем, зокрема вповільнення та неспритність прийняття управлінських рішень: неефективна структура управління стримує оперативність реагування на зміни ринкових умов та потреб клієнтів; Неточності та приховування інформації про діяльність: неетичні практики ведення обліку та звітності можуть призводити до спотворення

показників роботи страховиків, шкодячи прозорості ринку та підриваючи довіру до нього з боку споживачів; Погіршення іміджу страхового сектору: вищезазначені проблеми негативно впливають на репутацію страхових компаній в очах населення, що робить ускладненим залучення нових клієнтів та партнерів.

Війна в Україні суттєво вплинула на страховий ринок, спричинивши низку серйозних економічних викликів. На перших етапах вторгнення було втрачено значну частину клієнтської бази через міграцію, евакуацію та, на жаль, загибель людей. Згодом, завдяки відновленню та розширенню зв'язків, ринок почав поступово відновлюватися, проте цей процес потребує подальшого вдосконалення. Важливим напрямком розвитку страхового ринку в умовах війни є розробка та впровадження нових страхових продуктів, які б відповідали актуальним потребам української економіки. Пріоритетними сферами для страхування можуть стати будівництво, енергетика, аграрне виробництво, інфраструктура та інші галузі, які постраждали внаслідок воєнних дій. Окрім цього, зростання потреби в якісних медичних послугах робить актуальним розвиток особистого медичного страхування. Це дозволить частково зняти фінансове навантаження на систему охорони здоров'я та забезпечити громадян доступною медичною допомогою.

- Соціальний вектор – низька платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до страхових компаній є давніми та системними проблемами, які стримують розвиток страхового ринку. Війна лише посилила ці проблеми, додавши до них новий виклик - міграцію та еміграцію населення. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, який включає підвищення ділової репутації страхових компаній та покращення якості управління, підвищення культури страхування та нарощення рівня довіри до страхових компаній, швидке та справедливе врегулювання страхових випадків, пов'язаних з війною, підтримка державою страхового ринку.

- Технологічний вектор – багато проблем страхового ринку пов'язані з внутрішніми недоліками у веденні страхової діяльності. Один з головних – невідповідність структури активів страхових компаній їхнім зобов'язанням. Це

технічне упущення часто призводить до банкрутства. Глобалізація світового ринку страхування спонукає вітчизняні компанії до використання інноваційних фінансових технологій. Вони дозволяють заощаджувати фінансові ресурси, ефективно управляти капіталом, трудовими та матеріальними ресурсами, підвищувати загальну рентабельність страхового бізнесу [38].

Окрім проблем технологічного характеру, війна в Україні створила нові виклики для страхового ринку, зокрема, відсутність страхування від воєнних ризиків. Поступове запровадження страхових договорів, що покривають воєнні ризики, стимулюватиме розробку нових страхових продуктів. Ці продукти повинні враховувати післявоєнні ризики, такі як спрацювання мін, неконтрольовані розриви боєприпасів та інші наслідки війни. Незважаючи на виклики, пов'язані з війною, страховий ринок України вже демонструє ознаки поступового відновлення. Одним із досягнень 2022 року стало успішне впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків, зокрема, для договорів автоцивільного та медичного добровільного страхування [8].

Отже, незважаючи на шоковий стан, викликаний військовою агресією, страховий ринок України демонструє стійкість та розпочинає процес поступового відновлення. Цей процес супроводжується розробкою нових інструментів та відкриттям потужних перспектив, які здатні позитивно вплинути не лише на сам страховий ринок, але й на економіку держави загалом.

3.2. Шляхи вдосконалення розвитку вітчизняного страхового ринку

Попри труднощі, викликані війною, український страховий ринок має великий потенціал для зростання. Місцеві страховики та перестраховики повинні розвивати ініціативи, що допоможуть їм стати більш гнучкими, розширити спектр послуг для клієнтів, знизити зайві управлінські витрати, починаючи з формування послуг і закінчуючи організаційними моделями та маркетинговими програмами. Ці процеси, згідно з глобальними тенденціями

економічного розвитку, мають бути цифровими. Більш адаптивні операції та надійні цифрові можливості допоможуть страховикам ефективно вирішувати проблеми у критичні моменти, задовольняючи очікування клієнтів щодо швидкості та індивідуального підходу. Ці характеристики також важливі для підвищення продуктивності та створення нових бізнес-моделей, що є критично важливими для довгострокового успіху. Загалом, впровадження та поширення цифрових технологій значно впливає на діяльність страхових компаній і сприяє реалізації глобальних стратегій цифрової трансформації.

Одним із потужних чинників, що може суттєво підвищити конкурентоспроможність страхового ринку, є його цифровізація. Це передбачає впровадження новітніх технологій цифрової економіки, які трансформують процес страхування, не змінюючи його економічної суті. Впровадження цифрових технологій на страховому ринку призведе до підвищення ефективності і прибутковості страхової галузі [36].

До основних тенденцій, які спостерігаються на глобальному страховому ринку слід віднести такі:

- розробка цифрових бізнес-моделей та персоналізованих страхових продуктів;
- автоматизація процесів і штучний інтелект;
- впровадження компаніями InsurTech;
- інтеграція блокчейну [15].

Зростання популярності персоналізованих страхових продуктів веде до розробки нових цифрових бізнес-моделей на світовому страховому ринку. Зараз близько 80% страхових премій витрачається на канали розповсюдження, що робить їх неефективними. Тому гнучкі страхові продукти та мікрострахування стають перспективними напрямками розвитку. Впровадження інтерфейсів прикладного програмування (API) дає змогу страховим компаніям глибше аналізувати поведінку клієнтів. Це дозволяє їм пропонувати більш точні оцінки ризиків, персоналізовані тарифи та покращувати загальний досвід для клієнтів.

Впровадження автоматизації та штучного інтелекту (ШІ) може стати ключовим фактором інновацій у сфері страхування. Це обумовлено появою нових каналів збору даних та покращенням алгоритмів ШІ для їх обробки. Наприклад, деякі страхові компанії в США вже використовують віртуальних помічників. Ці помічники відповідають на запитання клієнтів щодо полісів та платежів, взаємодіючи з ними через мобільні додатки та інші платформи обміну повідомленнями. Це допомагає клієнтам легко та швидко придбавати страхові поліси. Завдяки ШІ та автоматизації страхові компанії можуть: значно налагодити комунікацію з клієнтами, оптимізувати витрати, підвищити свою конкурентоспроможність на ринку [12].

InsurTech активно застосовується страховиками, особливо в галузях автострахування, страхування нерухомості та кіберстрахування. Це приносить їм численні переваги:

- Завдяки InsurTech страхові компанії можуть швидше впроваджувати інновації та адаптуватися до змін на ринку.
- InsurTech-компанії отримують доступ до більшої кількості потенційних клієнтів, що може сприяти створенню нових моделей доходу та джерел прибутку.
- Автоматизація та інші рішення InsurTech допомагають страховим компаніям оптимізувати процеси та знижувати витрати [40].

Пандемія COVID-19 стала каталізатором для розвитку InsurTech. Багато страхових компаній звернулися до InsurTech, щоб вирішити проблеми, пов'язані з локдаунами та соціальним дистанціюванням. Це допомогло їм зрозуміти важливість цифрової трансформації та прискорити впровадження InsurTech-рішень. Однак, незважаючи на значний потенціал, InsurTech все ще залишається недоінвестованим сектором порівняно з фінтех-сектором загалом. Це може бути пов'язано з певними бар'єрами, такими як складність регулювання та недовіра клієнтів до нових технологій [36].

Блокчейн-технологія дозволяє безпечно керувати даними через різноманітні інтерфейси, зберігаючи їх цілісність. Вона підтримує процеси керування

ідентифікацією, андеррайтинг, обробку претензій, боротьбу з шахрайством та забезпечує надійний доступ до даних, що сприяє зменшенню операційних витрат. Крім того, блокчейн може запропонувати страховим компаніям переваги децентралізованих автономних організацій і смарт-контрактів.

Серед інноваційних розробок, які розвиваються на глобальному страховому ринку доцільно виділити такі [2]:

1) Flock – інноваційна платформа страхування та безпеки дронів, яка забезпечує користувачів детальною інформацією про ризики польотів у режимі реального часу;

2) Atestiv – передовий стартап, який використовує інноваційні технології для боротьби з шахрайством у страховому секторі. Завдяки перевірці автентичності фото- та відеоматеріалів під час розслідування страхових випадків, Atestiv допомагає компаніям економити кошти та гарантувати чесність процесів;

3) Zesty AI – революційний стартап, який застосовує штучний інтелект для модернізації індустрії майнового страхування. Завдяки Zesty, страхові та перестрахові компанії можуть більш точно оцінювати ризики та пропонувати своїм клієнтам персоналізовані та вигідні страхові поліси.

Незважаючи на значний потенціал, цифровізація страхового ринку стикається з низкою перешкод: сучасні рішення для страхування потребують значних грошових інвестицій у програмне забезпечення, апаратне забезпечення та навчання персоналу, це може бути складно для деяких страхових компаній, особливо дрібних та середніх; Деякі люди не готові використовувати онлайн-платформи для оформлення страхування та довіряють традиційним методам. Це може бути пов'язано з недостатньою обізнаністю про нові технології або з недовірою до онлайн-безпеки; Інноваційні рішення повинні бути адаптовані до специфічних потреб страхового ринку та продуктів. Це потребує часу, ресурсів та знань з боку страхових компаній; Не всі працівники страхових компаній володіють необхідними навичками та знаннями для роботи з новими технологіями; Використання онлайн-платформ може створювати нові

можливості для шахрайства, що потребує від страхових компаній додаткових заходів безпеки; Деякі страховики можуть уникати великих ризиків, які частіше зустрічаються в онлайн-страхуванні, через потенційно значні збитки; Загальний низький рівень довіри до страхових інститутів та страхової культури [6].

Для того, щоб страхова галузь України не лише вижила у часи війни, але й відновилася та знову почала надавати надійний захист громадянам та бізнесу, необхідно впровадити комплексні заходи на державному рівні. До таких заходів можна віднести:

1. Ініціювати перед Верховною Радою скасування подвійного оподаткування у сфері страхування. Це означає, що страхові компанії не повинні платити 3% від усіх страхових платежів, окрім податку на прибуток, який сплачують всі юридичні особи в країні.

2. Ввести можливість пільгового кредитування страхових компаній. Це допоможе їм мобілізувати кошти для виплат страхових відшкодувань постраждалим від війни.

3. Дозволити часткове вивільнення коштів страховиків з додаткових гарантійних фондів МТСБУ. Ці кошти можуть бути використані для виплат страхових відшкодувань постраждалим у ДТП громадянам.

4. Запропонувати нові види страхування, які покривають воєнні ризики. Це може включати страхування від вибухів мін у полях та лісах з пошкодженням техніки, а також страхування життя та здоров'я на випадок смерті або інвалідності внаслідок війни.

5. Переглянути Положення НБУ щодо провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Це допоможе зняти обмеження на участь страховиків у такому страхуванні, що стимулюватиме розвиток цього важливого сегменту ринку [39].

В цілях загального реформування страхового ринку, підвищення рівня якості послуг на страховому ринку, а також підвищення його інвестиційних можливостей, які ми розглянули в 2.2 підпункті, доцільно реалізувати наступні заходи:

- впровадити жорсткіші нормативи достатності капіталу для страхових компаній, ускладнюючи їм здійснення псевдострахування з шахрайською метою;
- вдосконалити нормативно-правове регулювання діяльності актуаріїв, завершити створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв, поступово передаючи ці функції саморегулівній організації;
- розробити та запровадити систему заохочень для страхових компаній, які добровільно дотримуються стандартів прозорості, посилених вимог до платоспроможності та застосовують міжнародні стандарти фінансової звітності;
- вдосконалити нормативно-правове регулювання діяльності актуаріїв, завершити створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв, поступово передаючи ці функції саморегулівній організації;
- запровадити стимулюючу податкову політику для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, включаючи інвестиційне, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення та обов'язкового медичного страхування. Це може бути досягнуто шляхом віднесення частки внесків з цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб та вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.
- провести інформаційно-просвітницькі кампанії з метою підвищення рівня страхової культури населення [30].

Таким чином, можна констатувати, що післявоєнний період відбудови значно підвищить попит на страхові послуги. Серед основних викликів у сфері страхування виділяються: адаптація законодавства, яка хоча й має труднощі, але цілком вирішувана; економічні та організаційні перешкоди, що потребують вирішення в межах стратегічного розвитку страхової галузі; існуюча недовіра до страхових компаній, яку можна подолати шляхом посилення регуляторного контролю та нагляду.

ВИСНОВКИ

Дослідивши теоретичні та практичні аспекти розвитку ринку страхового ринку, можемо зробити наступні висновки:

1. Страховий ринок є динамічною і складною система, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист. Страховий ринок складається з різних учасників, таких як прямі страховики, перестрахувальні компанії, об'єднання страховиків, кептивні страхові організації, пули та товариства взаємного страхування. Функції страхового ринку включають організацію страхового захисту, акумуляцію фінансових ресурсів і забезпечення зустрічі страхувальника і страховика. Структура страхового ринку характеризується поділом на інституційну, територіальну, галузеву та організаційну структури. Для аналізу страхового ринку використовують такі показники, як кількість страхових компаній, обсяг зібраних страхових платежів, розмір активів та інші. Попит на страхові послуги залежить від соціально-економічних і природно-кліматичних чинників, а на пропозицію впливають внутрішні та зовнішні чинники. Загалом, страхові ринки мають важливе значення для фінансового захисту та стабілізації економічної системи, а також стимулюють інвестиції та економічне зростання.

2. Страховий ринок в Україні пройшов кілька етапів розвитку. Перший етап, з 1991 по 1993 рік, відзначався відсутністю законодавства і державного нагляду. На другому етапі, з 1993 до 1996 року, було створено законодавчу базу і розроблено заходи щодо зміцнення довіри до страхового захисту. З 1996 року розпочався третій етап, під час якого було поліпшено законодавчу базу і більше контролю за розвитком ринку страхування. Четвертий етап, з 2001 року по теперішній час, характеризується додатковим посиленням вимог до страхових компаній і оподаткування. На п'ятому етапі, з 2019 року, набув чинності закон про «спліт», який розширив повноваження Національного банку України (НБУ) в регулюванні страхових компаній. У 2023 році НБУ дозволив банкам

здійснювати нагляд за валютними розрахунками за страховими платежами. Сьогодні страхова діяльність в Україні регулюється законодавчими документами, такими як Конституція України, міжнародні угоди та низка законів. НБУ здійснює нагляд, дотримуючись принципів ризик-орієнтованого підходу. Основними регуляторами на ринку страхування є податки, обов'язкові платежі та діяльність страхових бірж.

3. Аналіз основних показників розвитку страхового ринку України показав наступне:

- кількість страхових компаній на ринку України за період 2018 – 2023 років скоротилася. У 2022 році кількість компаній на страховому ринку України скоротилася на 48 компаній, порівняно з 2021 роком, а в 2023 році - ще на 13 компаній в порівнянні з 2022 роком. В 2023 році частка питомої ваги СК «Life» становила 7,5%, у 2022 році – 8%, у 2021 рік - 9,7%.;
- у 2023 році обсяг загальних активів страховиків склав 46781,2 млн. грн., що на 4% більше порівнюючи з 2022 роком (41055 млн. грн). Обсяг страхових резервів зріс у 2022 році на 4 209,9 млн. грн. в порівнянні з 2021 роком.
- у 2023 році валові страхові премії склали 47015 млн грн, що на 7401,3 млн грн більше порівняно з 2022 роком (збільшилися в порівнянні з 2022 роком на 18,68%), і на 8944,4 млн грн більше, ніж у 2021 році;
- чисті страхові премії за 2023 рік досягли 46011,3 млн грн, що становить 97,86% від валових премій, тоді як у 2022 році вони становили 38550,70 млн грн (97,31% від валових премій). У 2021 році чисті страхові премії склали 35253 млн грн, або 92,60% від валових премій (збільшилися на 19,33% порівняно з 2022 роком, та на 30,52% порівняно з 2021 роком);
- валові страхові виплати в Україні протягом 2018-2019 років продемонстрували значні коливання. У 2018 році цей показник сягнув максимуму, склавши 44 004,4 млн грн, тоді як у 2019 році він суттєво знизився до 14 338,3 млн грн. Натомість, динаміка чистих страхових виплат за цей період була більш стабільною. Валові страхові виплати за 2023 рік порівняно з

попереднім періодом 2022 року збільшились на 21,50% (до 24716,7 млн. грн.), чисті страхові виплати виросли на 23,49% і становили 24034,5 млн. грн.

4. Основними показниками, що дозволяють зробити висновки про стан інвестиційної діяльності на страховому ринку, є показник проникнення та показник щільності страхування. Показник проникнення показник, який визначається як співвідношення обсягу страхових премій до валового внутрішнього продукту свідчить, що у 2022 р. зменшився на 0,2% в порівнянні з минулим 2021 роком і він становить 0,8%, а загальна тенденція за період 2018–2022 рр. є негативною. Показник щільності страхування, визначається як розмір страхової премії на одну особу, в Україні становив 34,43 дол. США на кінець 2022 року. Найбільш значущу частину інвестицій становлять банківські депозити, які утримуються на високому рівні в межах 22–35% протягом 2018 – 2022 років. У 2022 році загальна сума депозитів зросла на 88,9%, переходячи з 8,04 млн. грн. до 15,2 млн. грн. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що про зниження рівня інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

5. Ринок страхування в Україні мав безліч проблем, таких як низький рівень страхування і недостатня державна стратегія. Різні чинники, як-от політична нестабільність і пандемія COVID-19, також ускладнювали розвиток ринку. Вторгнення Росії в Україну 2022 року погіршило ситуацію і створило нові виклики для страхових компаній. Сьогодні на ринку діє тільки 98 страхових компаній, їхня кількість поступово скорочується. Виникли проблеми з тіньовим сектором, відтоком капіталу, зниженням попиту на страхові послуги та низькою якістю пропонованих продуктів. Відсутність податкових пільг і слабкість фондового ринку також чинять негативний вплив на ринок страхування. Переважна більшість з перелічених проблем в Україні мають тривалий характер. Їх можна розділити на декілька веторів: політичний, економічний, соціальний, технологічний. Незважаючи на виклики, спричинені війною, страховий ринок України показує знаки поступового відновлення. Впровадження дистанційних методів врегулювання страхових випадків стало одним із досягнень 2022 року. Загалом, страховий ринок України починає процес відновлення та відкриває нові

перспективи для економіки країни.

6. Цифровізація є ключовим фактором, який може підвищити конкурентоспроможність страхового ринку. Впровадження новітніх технологій цифрової економіки може поліпшити процеси страхування і зробити їх ефективнішими й прибутковими. Зараз глобальний ринок страхування спостерігає кілька основних тенденцій, включаючи розробку цифрових бізнес-моделей, персоналізацію страхових продуктів, автоматизацію та використання штучного інтелекту, впровадження компаній InsurTech та блокчейна. Уведення персоналізованих страхових продуктів і гнучких бізнес-моделей є все популярнішим. Використання штучного інтелекту й автоматизація допомагають страховим компаніям покращити взаємозв'язок з клієнтами й знизити витрати. InsurTech також активно застосовується в автострахуванні, страхуванні нерухомості й кіберстрахуванні. Однак, страховий ринок стикається з перешкодами, такими як складність інвестицій, відсутність обізнаності про нові технології й потреби в адаптації інновацій до ринку і продуктів. В Україні для розвитку страхової галузі в період війни й відновлення необхідно вжити комплексних заходів на державному рівні, таких як скасування подвійного оподаткування, пільгове кредитування страховим компаніям і звільнення коштів з додаткових гарантійних фондів МТСБУ. Також варто розглянути нові види страхування для покриття військових ризиків і переглянути положення Національного банку України щодо страхування сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sustainable/ESG investing in insurance: Frequently asked questions. *Milliman*. URL: https://www.milliman.com/en/insight/sustainable-esg-investing-insurance-frequently-asked-questions.

2. Агрес О. Інноваційний розвиток страхової діяльності як один із методів зростання її ефективності. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 15, № 1-2. С. 26-34. URL: http://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/images/docs/ae_2022_15_1-2/AE-15_1-2_4.pdf.

3. Алескерова Ю. В., Салькова І.Ю, Федоришина Л.І. Страховий менеджмент : підручник. Вінниця : ВНАУ, 2019. 295 с.

4. Аволинець О. Перестрахування під час війни. *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2023/05/5/699810/

5. Базилевич В. Д. Страхування : підручник. Київ : Знання, 2008. 1019с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bazylevych_Viktor/Strakhuvannia.pdf.

6. Баранов А. Л., Баранова О. В. Деякі особливості державного регулювання страхового ринку України в умовах воєнного стану. Фінанси України. 2022. № 7. С. 95-114. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c416e7d4-1c66-4e53-9a73-3535a706ecf2/content.

7. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування». *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya

8. Богріновцева Л., Бондарук О., Ключка О. Фінансова безпека страхового ринку: теоретичний аспект. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2023. № 4. С. 216-226. URL: https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/91/104

9. Говорушко Т.А, Стецюк В.М. Страхування : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2014. 328 с.

10. Гудзинська Л., Грипа В. Інвестиційна діяльність страхових компаній України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-138

11. Двом страховикам анульовано ліцензії, одного – виключено з реєстру. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/dvom-strahovikam-anulovano-litsenziyi-odnogo--viklyucheno-z-reyestru.

12. Заволока Ю. М., Єфременко А. Г., Малашенко Ю. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава.* 2020. № 6. С. 102—106. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/18.pdf.

13. Коробкова О. Чи є місце для ESG в Україні сьогодні. *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692962/.

14. Криленко В.І, Рудь І.Ю. Страхування : навч. посіб. Миколаїв, 2018. 260 с.

15. Мандра Н. Г., Лактіонова О. Ю. Необхідність цифрових технологій у бізнес-процесах страховиків. *Економічний простір*. 2020. №154. С. 202-206. URL: http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/505/491.

16. Олійник О.В, Нагаєва Г.О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 252 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/8630/1/NP_STRAKHUVANNYA_20.pdf.

17. Офіційний сайт Національного банку України. Наглядова статистика. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.

18. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік. Нацкомфінпослуг. *FORINSURER.* URL: file00654.pdf (forinsurer.com)

19. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. Нацкомфінпослуг. *FORINSURER.* URL: file00674.pdf (forinsurer.com)

20. Підсумки діяльності страхових компаній за 2020 рік. *FORINSURER.*. URL: https://forinsurer.com/files/file00634.pdf

21. Підсумки діяльності страхових компаній за 2021 рік. *Національний*

банк України. URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2021-11.pdf?v=4

22. Підсумки діяльності страхових компаній за 2022 рік. *Національний банк України.* URL: https://forinsurer.com/files/file00742.pdf

23. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України : Закон України від 31.07.2014 р. № 1621-VII : станом на 1 січ. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-18#Text

24. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text

25. Про страхування : Декрет Каб. Міністрів України від 10.05.1993 р. № 47-93 : станом на 11 квіт. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47-93#Text

26. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text

27. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text

28. Рейтинг страхових компаній ринку України. *FORINSURER*. URL: https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/9/3 .

29. Рекуненко І.І., Чорна С.В. Особливості інвестиційної діяльності страхових компаній. Економіка і суспільство. 2017. № 8. С. 667-672.

30. Руда О. Розвиток страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.2.55.

31. Семи небанківським установам анульовано ліцензії, 15 установ виключено з реєстрів. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/semi-nebankivskim-ustanovam-anulovano-litsenziyi-15-ustanov-viklyucheno-z-reyestriv.

32. Сосновська О.О. Страхування. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39294/1/O_Sosnovska_NP_Strahovanie_2021_FITU.pdf.

33. Статистика страхового ринку України. *FORINSURER.* URL: https://forinsurer.com/stat

34. Страховий ринок України. Підсумки 2023 року. *Страховий адвокат*. URL: https://insa.com.ua/blog/strahovyj-rynok-ukrayiny-pidsumky-2023-roku/

35. Страховика виключено з Державного реєстру фінансових установ. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strahovika--viklyucheno-z-derjavnogo-reyestru-finansovih-ustanov.

36. Федорович І. М. Основні тренди та напрями розвитку страхового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 45–49. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47574/1/Inv%2b3-2023_St7.pdf.

37. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 232 с. URL: Фисун_Страхування_2011.pdf (ldufk.edu.ua)

38. Хропонюк Д.О., Длугопольський О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2023. №1. С.118-126. URL: https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126

39. Черняховський В. План Маршалла для українського страхового ринку. NV Бізнес. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html

40. Чуницька І.І., Богріновцева Л. М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342/2263

41. Чуницька І.І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. С. 251-258. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/46.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Валові та чисті страхові премії в період з 2018 по 2023рр.

Види страхування	**Страхові премії, млн. грн.**											
	Валові	Чисті	Валові	Чисті	Валові	Чисті	Валові	Чисті	Валові	Чисті	Валові	Чисті
	2018		**2019**		**2020**		**2021**		**2022**		**2023**	
Автострахування	12975,1	11720,7	6714,7	6504, 2	3642,8	3414,1	7671,4	7547,4	8 428,1	8 291,4	10 869,4	10 743,6
Медичне страхування	3486,7	3243,1	2602,8	6504, 2	2740,6	2739,6	5028,6	4885,7	4 881,3	4 831,5	5744,8	5722,2
Страхування фінансових ризиків	5135,5	1663,8	1624,6	1570, 2	1018,6	968,1	2089,3	1531,2	1 000,8	819,6	1 106,1	1 036,4
Страхування майна	6440,2	3222	1160,5	1146, 8	538,9	529,4	2871	2379,7	1 701,1	1 567,7	2 431,8	2 171,2
Страхування життя	3906,1	3906,1	575,9	575,9	648,7	648,7	1299,9	1137,1	1401,8	1237,7	1408,6	1259,8
Страхування медичних витрат	1345,9	1098,8	349,9	349,7	258,6	258,4	1568,9	1486,5	936,9	878,5	872,9	852,2
Страхування вантажів та багажу	2899,0	1479,3	214,9	213,6	238,3	233,0	1355,9	1047,5	1 024,6	947,2	1 304,1	1 189,4
Страхування від вогневих ризиків та ризиків вогневих явищ	4497,1	1915,6	215,2	208,9	643,2	573,1	1609,5	1216,3	954,1	875,5	1 159,3	1 040
Страхування кредитів	1113,6	577,2	49,6	49,6	217,3	217,3	117,7	88	15	14,5	19,7	19,7
Інші види	2205,2	1830,5	830,2	818,8	4905,7	4870,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього	**44004,4**	**30657,1**	**14 33 8,3**	**1404 0,5**	**14852,7**	**14451,9**	23612,2	21319,4	20343,7	19463,4	24716,7	24034,5

Джерело: складено автором за даними [17].